

Oorkonden en Mededelingen

Documenten betreffende de Brugse Drukkers uit de 16^e eeuw.

V. PIETER DE CLERCK *.

Na het overlijden van de bekende Brugse drukker Hubrecht de Croock, in Mei 1554, werd de drukkerszaak in de Synagoge door zijn weduwe, Catharina de Bondue, voortgezet. Zij werd hierin bijgestaan door de drukkersgast, Pieter de Clerck, die op zijn beurt en nog vóór de weduwe de Croock overleed, de drukkerij in de Peerdestraat zou overnemen.

Pieter de Clerck was een geboren poorter van de stad Brugge; dat wil zeggen, dat zijn ouders Brugse burgers waren toen hij het levenslicht aanschouwde. Zijn geboorte moet in of om het jaar 1533 plaats gehad hebben, want in een akte van 24 November 1559 wordt van hem gezegd, dat hij op dit tijdstip ongeveer zeven en twintig jaar oud was, terwijl in een ander document wordt aangegeven dat hij op 16 November 1574 de leeftijd van ongeveer veertig jaar had bereikt¹. Volgens het ene stuk zou hij dus in 1532, volgens het andere in 1534 ter wereld gekomen zijn. Wanneer wij derhalve zijn geboorte tussen de twee voornoemde jaartallen plaatsen, zijn wij voorzeker niet ver van de waarheid af.

De echtgenoten Jacob de Clerck en Louise Witheven hebben, benevens aan onze drukker, nog aan minstens vier andere kinderen het leven geschonken, namelijk aan drie zonen: Jan, Joost en Lieven, en aan één dochter, Margaretha geheten². Pieter was wellicht de oudste; in ieder geval is hij de eerste in het huwelijk getreden. Margaretha daar-

---

(*) In onze vorige bijdrage, gewijd aan Hubrecht de Croock, dienen een paar wijzigingen te worden aangebracht. Bij de opgave van de werken door de Croock gedrukt moeten de nrs. 1 en 2 opgeschoven worden tussen de nrs 15 en 16, want ze dateren van 1542, zoals overigens duidelijk blijkt uit de reproductie van het titelblad (afb. 6 op blz. 131). Verder moet *Maart 14* in nr. 4 van dezelfde opgave (blz. 133) verbeterd worden in *Maart 17*.

(1) Vgl. Documenten nrs. 16, 35.

(2) Vgl. Documenten nrs. 9, 12.

entegen schijnt ongehuwd gebleven te zijn ; overigens weten wij, dat zij op 16 Februari 1576 reeds enkele tijd overleden was, zonder kroost na te laten. Ook Lieven was op de voormelde datum al gestorven en liet uit zijn huwelijk met Jacquemine Guyot slechts één kind na, met name Hansken ³. Van Jan tenslotte is gekend, dat hij portier van de Brugse Boeveriepoort is geweest ⁴.

Jacob de Clerck, de vader van onze drukker, stierf kort vóór 21 November 1558 ⁵. Zijn weduwe, Louise Witheven, dochter van Donaas, is naderhand hertrouwd met Vincent de Beste, die nog in leven was bij de verdeling van het nagelaten bezit van zijn vrouw, op 16 Februari 1576 ⁶.

De ouders van Pieter de Clerck waren niet geheel onbemiddeld en mogen tot de burgerstand gerekend worden. Welk beroep vader de Clerck heeft uitgeoefend, weten wij niet, maar bij zijn afsterven was hij eigenaar van een huis in de Nieuwe Meers te Brugge. En toen Louise Witheven het tijdelijk met het eeuwige verwisselde, was zij, samen met haar tweede echtgenoot, onder meer in het bezit van een stuk land te Koolkerke ⁷.

Pieter de Clerck moet ongeveer twaalf jaar oud geweest zijn toen hij het drukken begon te leren. Hij zelf trouwens heeft tegenover Christoffel Plantijn verklaard van rond 1545 af bij Hubrecht de Croock in de leer geweest te zijn. Dat hij overigens bij de laatstgenoemde meester zijn vakkennis heeft opgedaan, blijkt ook uit verklaringen, afgelegd door Cornelis Beernaerts en Anton de Tollenare, die getuigden dat hij heeft « den voors. styl van prenterie gheleert ten huuse van... Hubrecht de Croock ». Deze leertijd duurde zes jaar, zodat hij op achttienjarige leeftijd van leerknaap tot gezel geworden was ⁸.

(3) Vgl. Document nr. 43. — Had Margaretha, of kinderen van haar, op dit tijdstip in leven geweest, dan waren zij stellig in het aangehaalde document vermeld geworden.

(4) Vgl. Documenten nrs. 40, 41.

(5) Vgl. Documenten nrs. 9, 12.

(6) Vgl. Document nr. 43.

(7) Vgl. Document nr. 43.

(8) Vgl. Documenten nrs. 2, 27.

Alhoewel het Pieter de Clerck nu vrij stond van meester te veranderen, toch is hij bij de Croock en verder bij diens weduwe gebleven tot hij zelfstandig meester werd en het atelier, waar hij eerst als leerling en daarna als gezelschapswerkzaam was geweest, zou overnemen. Hij heeft het overigens zelf gezegd, dat hij, na bij de Croock geleerd te hebben, aldaar heeft « besongné pour compaignon avec autres jusques au temps qu'il s'est mis à besongner pour soy mesmes ». De reeds vermelde Cornelis Beernaerts en Anton de Tollenare bedoelden ook niet anders, toen zij getuigden dat Pieter de Clerck bij de Croock « ghedient » en « ghewrocht » had ⁹.

Voor eigen rekening is Pieter de Clerck beginnen werken in 1556, meer bepaaldelijk omtrent de 10e Mei van dit jaar. De weduwe de Croock, bij wie onze drukker als gezelschap in dienst was, had op 23 September 1554 een verbintenis aangegaan met het bestuur van de Bogardenschool te Brugge om een leerling van deze instelling gedurende vijf jaar het drukkersberoep aan te leren. Welnu, op 10 Mei 1554, dus amper twee jaar nadien, stelde Pieter de Clerck zich in de plaats van de weduwe de Croock om de overeenkomst met de Bogardenschool voort te zetten ¹⁰. Naar onze mening is het klaar, dat de Clerck slechts aldus vermocht te handelen na de drukkerij in de Peerdestraat overgenomen te hebben en zelfstandig meester geworden te zijn.

Rond hetzelfde tijdstip waarop Pieter de Clerck de drukkerij van de Croock heeft overgenomen, is hij in het huwelijk getreden met Francine Coene. Dit weten wij uit het getuigenis, afgelegd door vier personen met kennis van zaken, die onder eed verklaard hebben, dat « hy hem betrocken hebbende ten state van huwelicke, dezelve prente-

---

(9) Vgl. Documenten nrs. 27, 2.

(10) Vgl. A. SCHOUTEET, *Documenten betreffende de Brugse drukkers uit de 16e eeuw. IV. Hubrecht de Croock*, in *Handelingen van het Genootschap « Société d'Emulation » te Brugge*, tom. LXXXV (1948), blz. 127.

rie overghenomen heeft »¹¹. In de documenten vinden wij hem evenwel voor het eerst op 14 November 1558 uitdrukkelijk als echtgenoot van Francine Coene vermeld¹².

Ook zijn vrouw stamde uit een niet onbemiddelde Brugse poortersfamilie. Toen haar vader, Philips Coene, kort vóór 3 October 1558 ter ziele ging, behelsde zijn nalatenschap onder meer : een huis in de Geldmuntstraat, een « heester »¹³ aan 't Zand, een schuur of opslagplaats aan het voormelde heester palend in de Boeveriestraat, en de helft van een huis in de Peerdestraat¹⁴. Francine Coene behoorde echter tot een kroostrijk gezin, dat alleszins negen kinderen telde, zodat haar vaderlijk versterf eerder gering zal geweest zijn. Wat haar moeder, Catharina Goetghebuer, betreft, deze heeft haar dochter overleefd en was op 14 Februari 1576 nog in leven¹⁵.

Uit zijn huwelijk met Francine Coene heeft Pieter de Clerck minstens vier kinderen gehad, te weten : Nikolaas, Pieter, Frans en Maaiken. Het jongste kind werd in 't jaar 1572 geboren en was slechts drie jaar oud toen zijn moeder kort vóór 21 April 1575 overleed¹⁶.

Van zodra Pieter de Clerck het atelier van de weduwe de Croock had overgenomen, zal hij waarschijnlijk wel met het drukken voor eigen rekening zijn begonnen. Wettelijk was hem dit echter pas toegelaten, na eerst in 't bezit te zijn van een koninklijke vergunning. De ordonnantie van 30 Juli 1546 betreffende de uitoefening van de typografie in de Nederlanden, was trouwens formeel en luidde, dat niemand mocht drukken « tensy dat hy eerst van on-

(11) Vgl. Document nr. 29.

(12) Vgl. Document nr. 6.

(13) Volgens L. L. DE BO, in zijn *Westvlaamsch idioticon* (Brugge, 1874, blz. 114), moet onder *heester* verstaan worden : « een hof met fruitboomen of plantsoenen, rondom bemurd, en gemeenlijk met een huis daarin of daaraan ». Heden ten dage is het woord te Brugge nog in gebruik ; benevens in de voornoemde betekenis is *heester* vooral de benaming van een afzonderlijk woonhuis, gebouwd op een ommuurden binnenkoer, zonder gevel en zonder uitzicht langs de straat.

(14) Vgl. Documenten nrs. 6, 7.

(15) Vgl. Document nr. 42.

(16) Vgl. Documenten nrs. 40, 44.

sen wegghen gheadmitteert waere te mogen prenten ende daervan ons opene brieven, nae de publicatie van desen ghedateerd, ghelicht ende gheïmpetreert hadde ». Die bepalingen waren nog breedvoeriger en nauwkeuriger omschreven in de ordonnantie van 1550 en werden daarenboven opnieuw bekrachtigd in 1556. Nu gebeurde het wel eens, dat de belanghebbende zich slechts in regel stelde met de wet toen hij reeds een zekere tijd een werkplaats voor eigen rekening uitbaatte¹⁷. Ook met Pieter de Clerck zal dit het geval zijn geweest. Inderdaad, pas op 6 October 1557 werd hem op zijn verzoek door de stadsregering van Brugge een getuigschrift van goed gedrag en van voldoende vakkennis afgeleverd¹⁸. Dit getuigschrift zal wel bedoeld geweest zijn als bijlage aan het request, waarbij onze drukker zijn octrooi zal aangevraagd hebben. Want drukkersoctrooien werden in de regel alleen toegestaan op gunstig advies van de bisschop en van de magistraat, onder wiens rechtsgebied de aanvrager ressorteerde. Daarom nam de welingelichte drukker zijn voorzorg en stuurde samen met zijn request goede getuigschriften, afgeleverd door de geestelijke en de wereldlijke overheid¹⁹. Pas op 12 October 1558 verkreeg Pieter de Clerck zijn vergunning²⁰. Desniettenstaande had hij reeds een maand te voren een werkje laten verschijnen waarop hij zich uitdrukkelijk als « ghezwozen bouckprenter der Conyncklicke Majesteit » betitelde²¹. Pieter de Clerck zal dus niet gewacht hebben tot hij met de wet volledig in regel was om als zelfstandig drukker op te treden. Het feit alleen, dat hij reeds in Mei 1556 een eigen atelier bezat en eerst in October 1558 zijn octrooi verkreeg, laat dit genoegzaam ver-

---

(17) Zie : PR. VERHEYDEN, *Drukkersoctrooien in de 16e eeuw*, in *Tijdschrift voor boek- en bibliotheekwezen*, tom. VIII (1910), blz. 203-226, 269-278.

(18) Vgl. Document nr. 2.

(19) Zie : PR. VERHEYDEN, f.a.p., blz. 269.

(20) Vgl. Document nr. 27.

(21) Namelijk: *Concordantie ende taxatie angaende den salaris van den prochiepapen...*, nader beschreven onder nrs. 1, 2 van de verder meêgedeelde lijst der bekende drukken van Pieter de Clerck.

moeden. Wat meer is, op 26 Januari 1559 werd hij voor de schepenen van Brugge ontboden waar hem ten laste werd gelegd, dat hij « t'anderen tyde », dus enige tijd geleden, een liedje en onlangs nog een boekje zonder consent had gedrukt. Een veroordeling schijnt hij nochtans niet te hebben opgelopen ²². Blijkbaar waren de hem ten laste gelegde feiten gebeurd toen onze drukker nog geen octrooi bezat hetgeen reeds wel het geval was wanneer hij voor de schepenen ter verantwoording verscheen.

Nu hij in 't bezit was van een koninklijk octrooi kon Pieter de Clerck rustig door werken, voor zover althans hij op de ordonnantiën geen inbreuk pleegde. Dit zou nochtans maar tot in 1570 duren. Op 19 Mei van dit jaar verscheen het beruchte edict, waarbij de vorige ordonnantiën betreffende de uitoefening van de typographie verder waren uitgewerkt en waarbij het ambt werd ingesteld van hoofddrukker of prototypograaf van de Nederlanden, dat door Christoffel Plantijn zou bediend worden. Voortaan moesten de nieuwe drukkers ook nog een getuigschrift voorleggen van voldoende vakbekwaamheid, hun afgeleverd door Christoffel Plantijn, terwijl de reeds gevestigde drukkers hun octrooi moesten laten vernieuwen, eveneens na voorafgaandelijk onderzoek van hun vakkennis door de hoofddrukker ²³.

Reeds op 20 Juli 1570 verleende Plantijn een gunstig certificaat aan Pieter de Clerck ²⁴. Of hierop spoedig het nieuwe octrooi is gevolgd, zoals men zou mogen verwachten, blijft twijfelachtig. Want enkele maanden later zat onze drukker in de gevangenis van de stad Brugge opgesloten, precies omdat hij een liedje had gedrukt zonder met de nieuwe voorschriften in regel te zijn ! Dit betekende een overtreding van de koninklijke ordonnantiën. Dienengevolge kon alleen de vorst onze drukker uit zijn gevangenschap bevrijden. Deze vroeg derhalve aan de ma-

---

(22) Vgl. Documenten nrs. 10, 11.

(23) Zie : PR. VERHEYDEN, t.a.p., blz. 207.

(24) Vgl. Document nr. 27.

gistraat een getuigschrift van goed gedrag en zeden, dat hem op 15 November werd gegeven. Behalve het ongeoorloofd drukken van een liedje, viel Pieter de Clerck niets aan te wrijven. Van het ogenblik af waarop hij meesterdrukker was geworden, had hij zich steeds als een voorbeeldige zoon van Onze Moeder de heilige Roomse Kerk gedragen. Ook met de voorschriften in zake de typographie was hij verder altijd in regel geweest²⁵. Vervolgens stuurde Pieter de Clerck een request tot de Koning, waarin hij om vrijlating en ontslag van straf verzocht, en voegde er het voormelde getuigschrift en nog andere stukken als bijlagen aan toe. Van uit Brussel kwam het request naar Brugge terug voor advies en onderzoek van de bijlagen door de magistraat, die in gunstige termen antwoordde en de vrijstelling aanbevoel²⁶. Het request kreeg het gewenste gevolg. Op grond van de koninklijke remissiebrief werd onze drukker op 29 December voorlopig van de gevangenis ontslagen op voorwaarde dat de Raad van Vlaanderen zijn invrijheidstelling zou bekrachtigen en dat hij de door deze Raad te bepalen boete zou voldoen. Hiervoor moest hij overigens borg stellen voor een bedrag van tweehonderd gulden²⁷. Pas op 2 Juni van het volgende jaar 1571 bekrachtigde de Raad van Vlaanderen de invrijheidstelling en bepaalde de opgelopen boete op 12 pond groot²⁸.

Nog geen jaar na de dood van zijn vrouw, die zoals hoger gezegd kort vóór 21 April 1575 ter ziele ging, was Pieter de Clerck reeds hertrouwd met een zekere Adriana Teysens²⁹. Wie deze vrouw eigenlijk was en of er nog kinderen uit dit tweede huwelijk zijn geboren, weten wij niet. In ieder geval betekende het overlijden van Francine Coene het einde van de drukkersactiviteit te Brugge van

---

(25) Vgl. Document nr. 29.

(26) Vgl. Document nr. 30.

(27) Vgl. Document nr. 31.

(28) Vgl. Document nr. 33.

(29) Vgl. Document nr. 42.

Pieter de Clerck, want op 1 November 1575 liet deze laatste zich als buitenpoorter van Brugge inschrijven, daar hij zich te Gent metterwoon gevestigd had³⁰. In de Arteveldestad nam hij zijn intrek in het huis **De Witte Duif** als opvolger van de Gentse drukker Gauthier Manilius, die naar de Lange Munt was verhuisd.

Het tweede huwelijk van Pieter de Clerck alsmede zijn drukkersactiviteit te Gent zijn slechts van korten duur geweest. Aan het een en aan het ander kwam inderdaad al spoedig een einde door het afsterven van onze drukker. In 1576 bezorgde hij minstens vijf drukken, welke van uit **De Witte Duif** de wereld werden ingezonden. Maar van het daaropvolgende jaar af droegen de drukken uit **De Witte Duif** niet meer zijn naam, doch deze van zijn weduwe³¹.

Gedurende al de tijd, dat Pieter de Clerck te Brugge als meester-drukker was gevestigd, heeft hij steeds gewoond en gewerkt in het huis **De Synagoge**, dat hij van de weduwe de Croock had overgenomen. Wij weten niet in wat deze overname feitelijk bestond noch kennen er de voorwaarden van. Voorzeker liet de weduwe de Croock samen met het huis en het atelier ook het drukkersmateriaal over. Maar in geen geval ging daarmede de eigendomsoverdracht van **De Synagoge** gepaard. Wel waren de echtelingen de Croock eigenaars van het huis geweest, doch op 18 Mei 1558, dus nog gedurende het leven van hun beiden, hadden zij het verkocht aan Nikolaas de Bondue en Philips Coene³². Ieder van hen was eigenaar van de helft van het huis. En het moet wel zijn, dat hun respectievelijke helft bepaald was aangewezen, want op

(30) Vgl. Document nr. 41.

(31) Zie : F. VANDERHAEGHEN, *Bibliographie gantoise. Recherches sur la vie et les travaux des imprimeurs de Gand (1483-1850)*, tom. I, blz. 292-293.

(32) Zie : A. SCHOUTEET, *Documenten betreffende de Brugse drukkers uit de 16e eeuw. IV. Hubrecht de Croock*, in *Handelingen van het Genootschap « Société d'Emulation » te Brugge*, tom. LXXXV (1948), blz. 122.

18 Mei 1558 verwisselden zij van deel³³. Naderhand is de helft, toebehorende aan Nikolaas de Bondue, overgegaan op Jacob van den Broucke en zijn vrouw Christine Huusins, die op 28 November 1564 hun eigendom aan Pieter de Clerck verkochten³⁴. Kort na zijn vertrek uit Brugge heeft onze drukker, samen met zijn kinderen, deze helft overgedragen aan zijn schoonmoeder, Catharina Goetghebeur, weduwe van Philips Coene, die op deze wijze de volle eigenares werd van *De Synagoge*³⁵.

Het spreekt van zelf, dat Pieter de Clerck lid zal geweest zijn van het Brugse gild van de librariërs, waaronder de drukkers ressorteerden. Of hij in dit gild een belangrijke rol heeft gespeeld, een voorbeeldig of onwillig gildebroeder was, regelmatig zijn bijdrage betaalde en dergelijke dingen meer, zijn vragen waarop wij het antwoord moeten schuldig blijven. Er zijn inderdaad van dit gild geen resolutiën, geen rekeningen en ook zeer weinig andere archiefstukken voor de ons aanbelangende periode bewaard gebleven. Het enige wat wij in dit verband met goede reden mogen veronderstellen is, dat Pieter de Clerck op 11 Januari 1557 bestuurslid van de librariërs was. Op de voormelde datum verbond zich meester Gillis vande Weghe, deken van het gild, om aan de librariërs een bedrag van twintig schelling groot in leen te geven, terwijl het gild, van zijn kant, beloofde het geleende bedrag op bepaalde tijdstippen terug te betalen. Daarbij waren enkele gildebroeders tegenwoordig, waarvan vijf met name in de overeenkomst worden vermeld en het stuk, samen met de geldschieter, hebben ondertekend³⁶. Naar onze mening ligt het voor de hand in deze vijf personen, waaronder onze drukker mag gerekend worden, de toenmalige bestuursleden van het Brugse librariërs-gild te mogen aanzien (Zie afbeelding I).

---

(33) Vgl. Documenten nrs. 3, 4.

(34) Vgl. Documenten nrs. 17, 18.

(35) Vgl. Document nr. 42.

(36) Vgl. Document nr. 1.

Als meester-drukker te Brugge heeft Pieter de Clerck twee verschillende drukkersmerken gebezigd. Het ene, ongeveer 53 mm. hoog bij 35 mm. breed, verbeeldt een recht-

Pieter de Clerck

1. Handtekening van Pieter de Clerck.

staande beer, met halsband en de kop naar links gewend, leunende met de linkerpoot op het wapenschild van de stad Brugge, dat vóór het dier op de grond rust. In de rechtervoerpoot houdt de beer een vlaggestok waaraan een wimpel met het wapen van koning Philips II wappert (Zie afbeelding II). Het andere drukkersmerk meet ongeveer 105 mm. hoog bij 70 mm. breed en verschilt in zake voorstelling zeer weinig van het vorige. In de wimpel staat er alleen een dubbele adelaar zonder het eigenlijke wapenschild van de koning. Daarenboven is het geheel langs de

2. Drukkersmerk (I) van Pieter de Clerck.

beide zijden door een gekroonde, gotische letter **b** geflankeerd (Zie afbeelding III). Hierbij dient opgemerkt dat de drukkersmerken van Pieter de Clerck weinig afwijken van deze door Hubrecht de Croock gebruikt, die

3. Drukkersmerk (II) van Pieter de Clerck.

eveneens samengesteld waren uit het wapenschild van de stad Brugge en een beer, geflankeerd door twee gekroonde, gotische letters **b**³⁷.

(37) Vgl. de afbeeldingen van de vier verschillende drukkersmerken van Hubrecht de Croock in onze bijdrage betreffende *deze* drukker, t.a.p., blz. 123, 125, 126, 128.

Zoals het in die tijd veelal de gewoonte was, zal Pieter de Clerck benevens boekdrukker ook boekverkoper zijn geweest. Op drukken van 1558 en 1567 staat overigens uitdrukkelijk aangegeven, dat Pieter de Clerck er niet alleen de drukker maar tevens de verkoper van was : « Ende men vyndt se by den voors. Pieter oock te coopen ». Doch evenals wij voor Hubrecht de Croock lieten opmerken, zal de eigenlijke boekhandel van Pieter de Clerck wel niet belangrijk zijn geweest.

Daarenboven zal onze drukker voorzeker wel enige vaardigheid in het houtsnijden hebben bezeten. Al hadden wij dienaangaande geen positieve gegevens, toch zou deze veronderstelling gerust mogen geopperd worden. Had Pieter de Clerck trouwens zijn vakkennis niet geleerd bij Hubrecht de Croock, die benevens een knap drukker ook een ervaren graveur was ?³⁸. Er is echter veel meer. Uit de documenten blijkt op een bevredigende wijze dat hij houtsneden heeft vervaardigd waarvan ons zelfs een exemplaar is bewaard gebleven. Rond 1565 heeft Pieter de Clerck voor het Brugse kloveniersgild van Sint Barbara een loterijkaart gedrukt, die met houtsneden was versierd. De tekening voor deze houtsneden leverde de bekende schilder Pieter Pourbus « om by den prentere te snydene »³⁹. Ook rond 1574 heeft Pieter de Clerck een soortgelijke loterijkaart gedrukt voor de Brugse Bogardenschool, waarvoor dezelfde meester Pourbus de tekeningen maakte en onze drukker het snijwerk uitvoerde⁴⁰. De rekeningen, waaruit deze inlichtingen zijn geput, zijn overigens zo omstandig en uitdrukkelijk dat alle twijfel is uitgesloten. De productie van Pieter de Clerck als hout-

(38) Ibidem, f.a.p., blz. 124.

(39) Vgl. Document nr. 20.

(40) Vgl. Document nr. 36 en verder op blz. 176 onder nr. 25 van de lijst der bekende drukken van Pieter de Clerck. — In zijn bijdrage « *Den Brugschen Bogaerd* » naar de houtsnede van meester Pieter Pourbus, heeft Z. E. H. Ant. Viaene verkoordelijk beweerd : dat meester « *Pieter Pouverbusse, schildere* » de houtsneden van de « *quaerte* » uitvoerde. Zie : *Gedenkboek. Eeuwfeest van het St. Lodevijkscollege. Brugge 21 April 1936*, blz. 59-60.

snijder zal zich natuurlijk niet tot de twee voornoemde loterijkaarten hebben beperkt. Zekerheid dienaangaande hebben wij wel niet, maar het ligt toch voor de hand, dat hij in deze branche heel wat meer zal gepresteerd hebben. Wij denken hierbij op de eerste plaats aan zijn drukkersmerken en verder aan de versierde initialen, de randdecoraties, de sluitmotieven en dergelijke dingen, waarmee zijn drukwerken zijn opgesmukt, al is het zeer goed mogelijk dat hij veel van zijn versieringsmateriaal van anderen kan overgenomen hebben.

Zowel voor wat hun inhoud als voor wat hun typographische verzorging betreft, betekenen de producten van Pieter de Clerck op verre na geen vooruitgang met wat zijn leermeester en voorganger, Hubrecht de Croock, heeft voortgebracht. Nog veel minder kunnen zij de vergelijking doorstaan met de werken van Hubrecht Goltzius, die gedurende dezelfde periode eveneens te Brugge als drukker was gevestigd. Zelfs quantitatief weegt de productie van Pieter de Clerck niet op tegen de voortbrengselen van zijn twee voornoemde vakgenoten. Niettemin verdient onze drukker toch nog een eervolle vermelding, want na Goltzius en de Croock is hij de belangrijkste Brugse drukker uit de 16e eeuw. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat Pieter de Clerck schitterende zaken heeft gedaan. In ieder geval heeft hij geen fortuin gemaakt, hetgeen genoegzaam blijkt uit de boedelscheiding na het overlijden van zijn eerste vrouw.

In de hierna volgende bibliographie vermelden wij 27 nummers van drukwerken door Pieter de Clerck te Brugge voortgebracht. Gedurende de ongeveer twintig jaar dat hij als meester-drukker aldaar werkzaam was, zal hij ongetwijfeld heel wat meer geproduceerd hebben. Uiteraard houd ik mij dan ook aanbevolen voor aanvullingen. Het is allerminst uitgesloten, dat vermeldenswaardige boekjes en brochures zowel in openbare als private bibliotheken zijn verborgen en mij onbekend bleven. Aan een ieder,

die mij dienaangaende nuttige inlichtingen kan verstreken, zeg ik bij voorbaat mijn welgemeende dank.

De opgesomde drukken, in chronologische volgorde gerangschikt, zijn voorzien van een beknopte bibliographische beschrijving met aanduiding van de vindplaats van het door ons bezigde exemplaar.

1. (1558). — Concorda[n]tie en[de] taxatie angaende den salaris va[n]den prochiepape[n] der stede en[de] schependo[m]me van Brugghe, gheordineert ende ghe-

Concordatie / eñ

Taxatie angaende den salaris vāden
Prochiepape der stede eñ Schependō-
me van Brugghe/ gheordineert/ ende
ghetconcludeert by eetweerdighe Hee-
ren mijn Heeren vanden vicariate vā
Doornicke/ eñ Burgmeesters/ eñ
Schepenen der College ende
Schependōme der stede
van Brugghe/ int
jaer .Xv^c. .Lvij.

Chedruet te Brugghe inde Heer-
de strate bij my Pieter de Clerck
ghezwozē Bouck prenter der
Conijncklike Ma.
.M. .D. .Lvij.
Daer bijndtmen se te coopene.

4. Titelblad van nr. 1 van onze bibliographie van Pieter de Clerck.

concludeirt by eerweerdighe heeren mijn heeren vanden vicariate va[n] Doornijcke en[de] burgmeesters en[de] schepenen der college ende schependo[m]me der stede van Brugghe in 't jaer XV^cLVII. — Ghedruet te Brugghe inde Peerdestrate by my Pieter de Clerck ghezwo[n] bouck prenter der Conijncklicke Ma[jesteyt] M. D. LVIII. Daer vijndt mense te coopen (Zie afbeelding IV).

In 4°, 12 ongen, fol. (136 mm. hoog bij 90 mm. breed), gemerkt A - Cii. Het recto van het laatste blad behelst enkel het colophon : *Gheprent te Brugghe inde Peerdestrate bij my Pieter de Clerck, ghezwo[n] bouck pre[n]ter der Co[nyncklicke] Ma[jesteyt] den XIX Septembris M. D. LVIII*, en het drukkersmerk (I). Het verso van dit blad bleef blank.

Eigen verzameling.

2. (1558). — Concordantie ende taxatie aen-gaende den salaris vanden prochic-papen der stede ende schependomme van Brugghe geordonneert ende geconcludeert by eerweerdige [sic] heeren myn heeren van den vicariate van Doornycke ende burghmeesters ende schepene[n] der college ende schependomme der stede van Brugghe in 't jaer XV^cLVII. — Ghedruet te Brugghe inde Peerde-strate by my Pieter de Clerck, ghezwo[n] boeck-prenter der Conijncklicke Ma[jesteyt] M. D. LVIII. Daer vijndt mense te koopen (Zie afbeelding V).

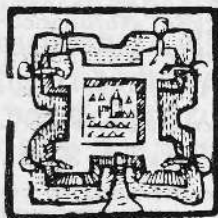
In 4°, 20 gen. blz. (170 mm. hoog bij 130 breed), gemerkt a2 - C. Op blz. 20 staat onderaan het colophon : *Gheprent te Brugghe inde Peerde-strate bij Pieter de Clerck ghezwo[n] bouck-prenter der Co[nyncklicke] Ma[jesteyt] den XIX Septembris M. D. LVIII*.

Brugge, Bisschoppelijk Archief.

3. (1565). — Copie vanden voorghebode ghepubliceert den XXIIIe van Septembre anno M. D. vijf en[de] tzestich ter Halle vander stede van Brugghe open-

Corcondantie,

Ende Taratie aen-gaende den Salaris van-
den Brochje-Papen der Stede ende Schepen-
domme van Brugge / geordonneert / ende
geconcludeert by Eerweerdige Heeren
myn Heeren van den Ricariate van
Doornycke / ende Burghmeesters /
ende Schepenen der College ende
Schependomme der Stede
van Brugge / in't
Jaer Ebc. Lvij.

Ghedruckt te Brugge, inde Peerde-strate by my
Pieter de Clerck, ghezworen Boeck-prenter der
Conijncklicke Majestejr. M. D. Lvijij.
Daer bijnde mense te koopē.

5. Titelblad van nr. 2 van onze bibliographie van
Pieter de Clerck.

baerlick metter clocke onder ander tnaer volghende.
— Te Brugghe, bij my Pieter de Clerck, ghezwoeren
drucker int jaer M. D. LXV.

In 4°, 4 ongen. fol. (140 mm. hoog bij 88 mm. breed),
gemerkt *Aii* - *Aiii*. Het verso van het eerste blad be-
helst alleen het ene drukkersmerk (I) terwijl het verso
van het laatste blad geheel wordt ingenomen door het
andere drukkersmerk (II).

Stedelijke verordening betreffende de verkoop van
voedingswaren.

Brugge, stadsarchief, *Plakaten*, 1° serie, III, 11.

4. (1565) — In 1565 heeft Pieter de Clerck een *Abecedarium* of *Kruiske A B C* gedrukt, waarvan ons slechts een dubbele drukproef op perkament is bekend¹. Zowel naar de vorm als naar de inhoud stemt dit abecedarium volledig overeen met het klassieke type van het boekje waaruit de kinders gedurende de 16^e eeuw leerden lezen². Gedrukt op perkament in rood en zwart, met een tamelijk grote gotische letter, bestaat het boekje uit acht bladzijden, ieder met 15 regels. De zetselgrootte is 8 1/2 cm. hoog bij 6 cm. breed, terwijl het formaat wel 10 cm. hoog bij 7 1/2 cm. breed zal geweest zijn³. Een titel heeft het boekje niet; het begint direct met een kruisje, het alfabet, vier veel gebruikte verkortingstekens en het woordje *est*. Dan volgen de hierna genoemde gebeden, alle in 't Latijn gesteld, te weten : het *Pater noster*, het *Ave*

(1) Deze proeven worden bewaard op het stadsarchief te Brugge, waar zij in de band van een register werden gevonden. — Dat het wel drukproeven zijn blijkt duidelijk uit de omstandigheid, dat een vijftiendeeuwse handschriftelijke tekst onder de druk zichtbaar is.

(2) Vgl. bijvoorbeeld E. TIERE-HOGERZEIL, *Hoe men het A B C begeerde en leerde*, Utrecht-Brussel, 1946, vooral blz. 23-24.

(3) Onder typographisch opzicht menen wij het van belang er op te wijzen, dat de bovengenoemde drukproeven slechts één enkel blad of vel behelzen, waarop langs iedere zijde de volledige tekst van het abecedarium staat afgedrukt.

Alhoewel het boekje een in-4° uitmaakt van 4 bla^um of 8 bladzijden, werd het dus als een in-8° van 8 bladen of 16 bladzijden afgedrukt, met het verschil dat dezelfde tekst langs de beide zijden van het vel werd gedrukt en het vel vervolgens eerst op zijn breedte in tweeën moest worden gesneden, vooraleer het in boekvorm kon worden geplouwd.

Maria (in zijn oude vorm), het rijm- en schietgebedje **Maria, mater gratiae**, het **Symbolum des geloofs**, het **Magnificat** of lofzang van de H. Maagd bij het bezoek aan haar nicht Elisabeth, het **Nunc dimittis** of lofzang van Simeon, het gebedje **Ave salus mundi, verbum Patris**, dat een groetenis tot het H. Sacrament is, het bekende gebedje onder het ontvangen van de H. Eucharistie **Corpus et Sanguis Domini...**, de responsorie uit de Completen **In manus tuas Domine...**, het vers 5 van Ps. 15 **Dominus pars hereditatis meae....**, het gebed vóór het eten **Benedicite**, en het gebed na het eten **De tali convivio...** Ten slotte het drukkersadres : **Gheprent te Brugghe inde Peerde strate by my Pieter de Clerck. 1565.**

5. (1567). — Den brief van die helige bisschop van Alexandrien Athanasius, inde welcke hy betoocht dat hier voortijts die Arrianen ghevioleert ende te niete ghedaen hebbe[n] die Sacramenten, die doop-vonten, kercken ende cloosters : zoo men nu heeft zien doen ons beelde stoormers ende Sacrament-schenders, int jaer 1566. Overghestelt uut den Latijne in Vlaemsche, by B. Iacop vande Velde. Anno 1567. — Noch een cort bewys, hoe dat den dienst diemen die helighen met Christo in glorien wesende es doende, gheen afgoderie en es. Ghemaect by B. Iacop vande Velde, prior vanden Augustijnen binnen Brugghe. — Ghedrukt te Brugghe inde Peerde strate by Pieter de Clerck. 1567. Met gratie en[de] privilegie van 6 jaren.

In 8°, 36 ongen. fol. (148 mm. hoog bij 98 mm. breed), gemerkt *A2 - E3*. Op het recto van het laatste blad staat het colophon : *Gheprent te Brugghe inde Peerde strate by my Pieter de Clerck, ghezwooren drucker der Co[nynckliche] Ma[jesteyt] desen 22 Augustij int jaer 1567. Cum gratia & privilegio*. Het verso van dit blad bleef blank.

6. (1567). — De warachtighe fabulen der dieren. — Met gratie ende privilegie.

In 4°, 216 gen. blz. (ca. 190 mm. hoog bij ca. 135 mm. breed), gemerkt *A - Dd 3*, gevolgd door 6 ongen. blz., gemerkt *Ee - Ee 3*. Onderaan op de laatste blz. staat het colophon : *Ghedruet te Brugghe inde Peerde strate by Pieter de Clerck, ghezwore[en] drucker der Co[nyncklicke] Ma[jesteyt] den XXVI Augusti 1567 om en[de] ten coste vanden voorn. Marcus Gheeraerts.*

Nadere beschrijving geeft A. SCHOUTEET, *De zestiende-eeuwse schilder en graveur Marcus Gerards*. Brugge, 1941, blz. 27-28. Reproductie van het titelblad en van het grootste gedeelte van blz. 198 in A. VISART DE BOCARME, *Recherches sur les imprimeurs brugeois*, Brugge, 1928, blz. 31, 32; van de gravures der blz. 12 en 96 in A. SCHOUTEET, a.w., blz. 28, 30. Brugge, stadsbibliotheek, St. 137.

7. (1567). — Een claer betooch va[n]de[n] oorspronck der Lutherie, van die menichvuldicheyt der secten, van die tweedrachticheyt die onder den sectarissen es, van die schade en[de] bloetstortijnghe die ter cause der secten is gheschiet int christendo[m] vanden jare duust vijf hondert zeventhiene tot de[n] jare duust vijf hondert zessentzestich. Eerst ghemaect in Latine byde[n] eerweerdighe[n] vader in Gode heer Wille[m] Verlinde, bisschop van Ruremonde, en[de] nu in o[n]s Nederlandsche tale over ghestelt by B. Jacop vande Velde, prior vanden Augustijnen te Brugghe. — Ghedruet te Brugghe inde Peerde strate by my Pieter de Clerck. 1567. Met gratie en[de] privilegie voor thien jaren.

In 8°, 318 gen. blz. (ca. 150 mm. hoog bij ca. 90 mm. breed), gemerkt *A - V 4*, voorafgegaan van 18 ongen. fol., gemerkt *+ 2 - + +7*. Op blz. 318, de laatste dus, staat onderaan het colophon : *Gheprent te Brugghe inda Peerde strate inde Synagoghe bij Pieter de Clerck, ghezworen drucker der Co[nyncklicke] Ma[jesteyt]. 1567. Ende men vijndtse byden voors. Pieter oock te coopen.* Brugge, stadsbibliotheek, 5/771.

8. (1568). — Ordonnancie van den Conijnck up 't stick vander grute hoemen die innen ende ontfanghen sal binnen den Lande vanden Vryen, appendensche ende inclavementen van diere. — Te Brugge by my Pieter de Clerck, ghezwoen drucker der Co[nyncklicke] Majesteyt, wonende in de Peerde strate inde Synagoghe, int jaer Ons Heeren 1568.

In fol., 5 ongen. fol. (180 mm. hoog bij 134 mm. breed), gemerkt A - B. Wellicht is ons exemplaar onvolledig en bestond het compleet uit 6 fol., waarvan het laatste blad, waarop geen tekst stond, thans is verdwenen.

Reproductie van het titelblad bij A. VISART DE BOCARME, a.w., blz. 33.

Brugge, stadsarchief, *Plakkaten*, 1^e serie, II 7.

9. (1568). — Iubileum ad implorandum Divinum / auxiliium pro defensione fidei catholice. / ..... Brugis Flandrorum excudebat Petrus Clericus, typographus a regia majestate admissus. Anno 1568.

In folio plano (43 cm. hoog bij 31 cm. breed).

Eigen verzameling.

10. (1569). — Ordonnances faictes par les consulz de la nation d'Espagne, residente en ceste ville de Bruges, pour les soupposts de ladicte nation, sur le fait des assurances & polices d'icelles. — Imprimé à Bruges, en la Rue des Chevaux, par moy Pierre le Clercq, l'an 1568. Avec privilege du Roy.

In 4°, 35 gen. fol.,⁴ (285 mm. hoog bij 195 mm. breed), gemerkt A - Hiii, voorafgegaan van 8 ongen. fol., gemerkt + iii - + + iii, behelzende : titelblad, *Extraict du privilege*, gedateerd 14 Januari 1568 (o.s.), en *Table*.

De volledige tekst van onderhavig nummer werd heruitgegeven door C. VERLINDEN, *Code d'assurances maritimes selon la coutume d'Anvers, promulgué*

(4) Folio 31 draagt verkeerdelijk het bladnummer 29.

par le consulat espagnol de Bruges en 1569, in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de uitgave der oude wetten en verordeningen van België*, tom. XVI (1949), blz. 38-142.

Verzameling van Z. E. H. A. Viaene te Brugge 5.

11. (1569). — Hordenanzas echas por los consules dela naçion de Espanna residentes en esta ciudad de Brujas, para los sotopuestos de dicha naçion sobre los seguros y polizas de seguridad. — A Brujas, por mano de Pedro Clerico. Anno 1568. Cum gratia & privilegio.

In 4°, XXIX gen. fol. (285 mm. hoog bij 195 mm. breed), gemerkt A - G 4, voorafgegaan van 8 ongen. fol., gemerkt + 2 - + + 3, behelzende : titelblad, *Extrait du privilegd*, gedateerd 14 Januari 1568 (o.s.), en *Tabla*.

De volledige tekst van onderhavig nummer werd heruitgegeven door C. VERLINDEN, *Codigo de seguros maritimos segun la costumbre de Amberes, promulgado por el consulado espanol de Brujas en 1569*, in *Cuadernos de historia de Espana*, tom. VII, blz. 146-191, tom. VIII, blz. 150-193 (Buenos Aires, 1947). Ook E. VANDEN BUSSCHE wijdde aan deze *Hordenanzas* een bijdrage, getiteld : *Un livre rare. Code d'assurance maritime à l'usage des espagnols résidant à Bruges*, in *La Flandre. Revue des monuments d'histoire et d'antiquités*, tom. XI (Brugge, 1880), blz. 66-68. Zie nog J. PEETERS - FONTAINAS, *Bibliographie des impressions espagnols des Pays-Bas*, Leuven - Antwerpen, 1933, nrs. 710 en 1042 (beide nummers slaan op een en dezelfde uitgave).

Verzameling van Z.E.H. A. Viaene te Brugge 6.

12. (1569). — Van de peste. Een generale methodus om te cureren die contagiouse ziekte der pestilentieale cortse met haer symptomata. Ghecopuleert duer Jan

(5) Een ander exemplaar is voorhanden op de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent.

(6) Een ander exemplaar wordt bewaard op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel.

Pelsers, ghezwooren chirurgien ten pensioene der stede van Brugghe, zoo hy dezelve practijcke vande peste tziynen tijde gheuzeert en[de] ghebruuct heeft; en[de] wort ghedeelt in vier deelen. — Ghedruckt te Brugghe in de Peerde strate by my Pieter de Clerck, 1569. Met gratie en[de] privilegie van 6 jaeren.

In 8°, 112 gen. fol. (134 mm. hoog bij 85 mm. breed), gemerkt : *A - O v*, voorafgegaan van 16 ongen. fol., gemerkt *I - + v*.

Brugge, stadsbibliotheek, 2/536.

13. (1569). — Cyferbouck, inhoudende vele nieuwe fraye ende gherievighe practycken va[n] arithmetica met vele meer andere zonderlijnghe zaken in de twee prefatiën en[de] inde tafele des boucx breeder verhaelt. Vergadert ende ghemaect bij Adriaen vander Gucht, in-geboren poorter der stede van Brugghe ende schoolmeester aldaer inde Rudderstraete, daer men dezelve vijnd te coopen. — Gheprent te Brugghe in de Peerde strate bij mij Pieter de Clerck, ghezworen drucker der Co[nyncklicke] Ma[jesteyt], wonende inde Synagoge, int jaer Ons Heeren 1569. Met gratie ende privilegie van 6 jaeren.

In 4°, 123 gen. fol. (190 mm. hoog bij 135 mm. breed), gemerkt *A - Hh 2*, voorafgegaan van 4 ongen. fol., gemerkt *+ 2 - + 3*. Fol. 123 v. behelst alleen de *Approbatio*, gegeven door *Jacobus Pamelius, S. Theol. Lic.*, en het colophon : *Brugis Flandrorum excudebat Petrus Clericus typographus a regia maiestate admisus. Anno M. CCCCC. LXIX. Cum gratia & privilegio.*

Brugge, stadsbibliotheek 1937 en B 244.

14. (1569). — Dat epitome ofte cort begryp der anatomien Andr. Vesalii. Uut het Latyn in Neder-duudsch naer den oprechten zinne over-ghestelt, door M. Ian Wouters, ghegagiert medicijn ende chirurgijn der stede vander Vere in Zeela[n]t; ende wort ghedeelt in zes capittelen met zijn additië[n]. — Te Brugghe inde

Peerde strate bij my Pieter de Clerck, ghezworen drucker der Con[yncklicke] Maiesteyt. Anno 1569. En[de] daer vynt mense te coopen. Cum gratia & privilegio.

In 4°, 104 gen. blz. 7 (190 mm. hoog bij 137 mm. breed), gemerkt A - Niii, voorafgegaan van 16 ongen. blz., gemerkt I ii - + iii, en gevolgd door 2 ongen. blz. Onderaan op de laatste blz. staat het colophon: *Brugis Flandrorum excudebat Petrus Clericus typographus a regia maiestate admissus. Anno M. CCCC. LXIX. Cum gratia & privilegio.*

Nadere beschrijving in *Bibliotheca Belgica*, Bibliographie générale des Pays-Bas, 1e serie, tom. XXV. V 184.

Gent, Universiteitsbibliotheek, R. 1080.

15. (1570). — K.M.B. / Sdaechs naer Magdalenadach, een van Drie Zantinnen / Castalides rethorice zinnen / ..... Typis Petri Clerici.

In folio plano (270 mm. hoog bij 176 mm. breed). — prijskaart, uitgegeven door het Brugse rederijkersgezelschap « De drie Santinnen », ondertekend: *Rasch up en Dene. 1570.*

Heruitgegeven door PR. VAN DUYSE, *Oude prijskaerten van de Brugsche rederijkamer De drie Santinnen*, in het tijdschrift *Belgisch Museum voor de Nederduitsche tael- en letterkunde*, deel IX (Gent, 1845), blz. 454-455.

Gent, stadsarchief, nr. 200(3): *Rhetorijke kamers in Vlaenderen, 1437 - 1819*, nr. 131.

16. (1571). — Myn werck is hemelick. / Broeders en zusters des Helichs Gheest eendrachtich / Vernieut U met Christum ..... Vidit & admisit Iacobus Eeckius, archidiaconus Brugensis. — Typis Petri Clerici.

---

(7) Eigenlijk zijn er 105 gen. blz., daar het cijfer 63 tweemaal als blaamnummer werd aangewend. Hierdoor dragen de rectobladzijden tot aan blz. 63 een onpaar nummer, nadien echter een paar nummer.

In folio plano (276 mm. hoog bij 176 mm. breed). — Nieuwjaarswens uitgegeven door het Brugse rederij-
kersgezelschap « De Heilige Geest », ondertekend : *Uut
liefden aert. 1571.*

Ibid., t.a.p., nr. 132.

17. (1571). — Broeders wie zynt die de waerheyt oprecht
ancleven / Soo zy staet beschreven ... Vidit & admisit
Iacobus Eeckius, archidiaconus Brugensis. — Typis Pe-
tri Clerici.

In folio plano (275 mm. hoog bij 185 mm. breed). —
Prijskaart, uitgegeven door het Brugse rederijkersge-
zelschap « De Heilige Geest », ondertekend : *Vernieut
U in den Gheest, 1571.*

Ibid., t.a.p., nr. 132.

18. (1571). —

Relation de lo quelos
Burgeses / de las tierras
donde estuviere aloiada la /
infanteria Spanola en estos
estados, han de dar deservi-
cio / en specie a la dicha in-
fanteria, / Primeramente...

Verclaers vande diensten
die men sculdich wert de
Spaensche voet/knechten of-
te soldaten te leveren in
specie. / Eerst...

Gheprent te Brugghe in-
de Peerde strate bij my
Pieter de Clerck.

In folio plano (295 mm. hoog bij 395 mm. breed),
gedrukt op twee kolommen, langs de ene zijde de
Spaanse, langs de andere zijde de Vlaamse tekst bevat-
tende. — Verordening, uitgegeven te Brussel op 10 Mei
1571 door Estevan de Ybarra en door de stad Brugge
samen met een aanvulling gepubliceerd op 18 Mei d.a.v.

Eigen verzameling.

19. (1572). — Myn werck is hemelich. / God Vader, God
Zuene, God Helich Gheest warachtigh / Drie persoo-
nen, maer éénen God... Vidit Iacobus Eeckius archi-
diaconus Brugensis. — Typis Petri Clerici.

In folio plano (279 mm. hoog bij 172 mm. breed). — Nieuwjaarwens uitgegeven door het Brugse rederij-
kersgezelschap « De Heilige Geest », ondertekend: *Uut*
liefden aert. 1572.

Gent, stadsarchief, nr. 200(3): *Rhetoryke kamers*
in Vlaenderen, 1437 - 1819, nr. 134.

20. (1572). — 1572 / Gheminde die Tshelighs Gheest
ghilde-broeder zyt / Om U ghilde - ghelt betalen, dits
u acquyt / ..... Vidit I. Pamele. — Typis Petri Clerici.

In folio plano (274 mm. hoog bij 186 mm. breed). —
Kwitantie voor betaald gildegeld der leden van het
Brugse rederijkersgild « De Heilige Geest ».

Ibid., t.a.p., nr. 133.

21. (1572). — Broeders wilt de schriftuere uprecht bele-
ven / En U tot alle dueghden reyn gods - vruchtelick
spoed / ..... Vidit Iacobus Eeckius archidiaconus
Brugensis. — Typis Petri Clerici.

In folio plano (273 mm. hoog bij 178 mm. breed). —
Prijskaart, uitgegeven door het Brugse rederijkersge-
zelschap « De Heilige Geest », ondertekend: *Gheen*
huus zonder Cruus. 1572.

Ibid., t.a.p., nr. 135.

22. (1573). — K. M. B. / Carmentis ingenieuse compo-
nisten / Als vrome artisten / ..... Vidit Iacobus
Eeckius archidiaconus Brugensis. — Typis Petri Cle-
rici.

In folio plano (250 mm. hoog bij 174 mm. breed). —
Prijskaart, uitgegeven door het Brugse rederijkersge-
zelschap « De drie Santinnen », ondertekend: *In libe-*
rael handt. 1573.

Heruitgegeven door PR. VAN DUYSE in *Belgisch*
Museum, deel IX, blz. 455-456.

Ibid., t.a.p., nr. 136.

23. (1573). — Broeders die in 't orthodoxe gheloove
goed / Als nu ter tyd zyt vierigh blakende / .....

Vidit Iacobus Eeckius archidiaconus Brugensis. — Typis Petri Clerici.

In folio plano (280 mm. hoog bij 190 mm. breed). — Prijskaart, uitgegeven door het Brugse rederijkersgezelschap « De Heilige Geest », ondertekend : *Ziet start an. 1573.*

Ibid., t.a.p., nr. 137.

24. (1574). — Een corte uitleghghynghe op den hondert en[de] twijntichsten psalm ende op den hondert ende neghenentwijntichste[n] psalm va[n] David bij maniere va[n] bedijnghe. Ghemaect bij Broeder Iacob vande Velde, doctoor inder godtheyt ende provinciael vander oorden van Sint Augustijn. — Ghedruckt te Brugghe inde Peerde strate bij my Pieter de Clerck, ghezworen drucker. 1574.

In 8°, 48 ongen. fol. (134 mm. hoog bij 92 mm. breed), gemerkt A2 - F3. Het voorlaatste blad is langs het verso blank geleven; het laatste blad bleef langs de beide zijden onbedrukt. Onderaan het voorlaatste blad staat het colophon : *Brugis Flandrorum excudebat Petrus Clericus typographus juratus a regia maiestate admissus. Cum gratia & privilegio.*

Gent, Universiteitsbibliotheek,
Th. 2071 en Acc. 18122.

25. (1574). — Loterie van de schamel schoolkinderen van de knechten ten Bogaerde binnen Brugghe. — Gheprent te Brugghe inde Peerde strate bij my Pieter de Clerck, ghezworen bouck-drucker der Co[nyncklicke] Ma[jesteyt]. 1574.

In folio plano (1060 mm. hoog bij 380 mm. breed). — Kaart of affiche van de loterij, in 1574 uitgeschreven door de Brugse Bogardenschool. De opbrengst van deze loterij moest dienen om de onkosten te dekken van het leggen van een waterleiding tussen de Bogardenschool en het Minnewater. — De kaart is samengesteld uit vier delen met min of meer gelijke afmetingen, welke in de

hoogte aan elkander zijn geplakt. De bovenhelft van de kaart bestaat uit twee houtsneden, waarvan de eerste een zicht in vogelvlucht biedt van de Bogardenschool en de geprojecteerde waterleidingswerken 8, en de tweede de te winnen prijzen in de loterij verbeeldt. De onderhelft behelst de reden en het reglement van de loterij in gedrukte tekst 9.

Verzameling van Z.E.H. A. Viaene te Brugge.

26. (1574). — Nova divisio seu distinctio decanatum diocesis Brugensis auctoritate & jussi reverendissimi domini D. Episcopi Brugensis, / facta anno 1574 mense Augusto, cum assignatione dierum occurrentium quibus singulae ecclesiae ad preces supradictas tenentur. / Que dierum assignatio incipit a die 29 Augusti 1574 & durat usque ad 6 Novembris 1575. / ..... Brugis Flandrorum excudebat Petrus Clericus typographus juratus : ex ordinatione & mandato reverendissime domini Episcopi Brugensis. 1574.

In folio plano (280 mm. hoog bij 400 mm. breed). — Het is best mogelijk, dat er boven de hier medegedeelde titel nog andere tekst stond. In ieder geval is ons exemplaar langs de bovenkant afgesneden.

Brugge, rijksarchief, kerkelijk fonds nr. 43/7722.

27. (Ongedateerd). — Men gheift te kennen en[de] laet weten eene[n] / yeghelick van wegghen : burghmeesters, schepenen en[de] raedt vander / stede van Damme ... — Gheprent te Brugghe inde Peerde strate bij my Pieter de Clerck.

In folio plano (300 mm. hoog bij 200 mm. breed). — Bericht, uitgevaardigd door de magistraat van de stad

(8) Een photographische reproductie van dit deel komt voor in de bijdrage welke Z. E. H. ANT. VIAENE aan deze loterijkaart heeft gewijd in *Gedenkboek. Eeuwfeest van het St.-Lodewijkscollege. Brugge, 21 April 1936*, blz. 59-60, onder de titel : « *Den Brugschen Bogaerd » naar de houtsnede van meester Pieter Pourbus.*

(9) Een lithographische reproductie van de beide houtsneden, alsook de volledige tekst van onderhavige loterijkaart, publiceerde L. GILIODTS in zijn bijdrage *Une carte de loterie brugeoise de 1574*, verschenen in *La Flandre. Revue des monuments d'histoire et d'antiquités*, tom. IX (Brugge, 1878), blz. 9-18.

Damme, betreffende de twee vrije jaarmarkten welke te Damme worden gehouden en de vrijgeleiden aan de bezoekers van deze jaarmarkten toegekend.

Eigen verzameling.

Pieter de Clerck wordt soms ook vernoemd als de drukker van de **Historie van B. Cornelis Adriaensen van Dordrecht, Minrebroeder binnen die stad van Brugge** ..... Ghedruct in 't jaer 1569. Bijna alle auteurs, die zich rechtstreeks of onrechtstreeks met dit geval hebben ingelaten, zijn echter van mening, dat dit boek door Hubrecht Goltzius werd gedrukt, zoals overigens reeds Karel van Mander schreef in zijn bekend **Schilder-Boeck**, dat in 1604 verscheen ¹⁰. Na eerst dezelfde mening te zijn bijgetreden, verklaarde M. Hoc in zijn jongste studie over H. Goltzius ¹¹, dat het voormelde boek door onze Pieter de Clerck werd gedrukt. Bewijsgronden om zijn meningsverandering te staven, gaf de geleerde bestuurder van de Bibliotheca Belgica nochtans niet ten beste. Dit ware hem trouwens ook niet gemakkelijk geweest. Niet alleen wijst de historische traditie naar Goltzius ¹², maar ook in de documenten is nergens enige aanwijzing te bespeuren om Pieter de Clerck als de drukker van de apocriefe sermoenen van Broeder Cornelis te gaan verdenken. Veeleer het tegenovergestelde leren ons de documenten. Hebben wij niet gezien, dat aan Pieter de Clerck op 15 November 1570 — amper één jaar na de publicatie van de **Historie** — door het Brugse stadsbestuur een getuigschrift van goed gedrag en zeden werd afgeleverd? Welnu, indien ernstige vermoedens op Pieter de Clerck hadden gewogen dat hij verboden boeken zou

(10) Vgl. *Het Schilder-Boeck van Carel van Mander, in hedendaagsch Nederlandsch overgebracht* door A. F. MIRANDE en G. S. OVERDIEP, blz. 326. Amsterdam, 1936.

(11) M. HOC, *Hubert Goltzius, éditeur et imprimeur*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. LXVIII (1925), blz. 31, noot 1.

(12) Vgl. TH. J. I. ARNOLD, *Broeder Cornelis Adriaensz van Dordrecht. Een pleidooi*, in *De Dietsche Warande*. Nederlandsch tijdschrift voor aesthetische beschaving, nieuwe reeks, 2e deel (1879), blz. 117-170, 256-283, 248 (314)-387, 421-453, 555-575, waarin de verschillende auteurs, die over Broeder Cornelis in de loop van de tijden hebben geschreven, critisch onderzocht en besproken worden.

hebben gedrukt, dan had de stadsregering van Brugge voorzeker nooit een dergelijk getuigschrift afgeleverd, tenminste niet zonder van haar vermoedens melding te maken. Daarentegen certificeerde zij in uitdrukkelijke bewoordingen, « oynt verstaen ofte verhoort t'hebben dat hy ten gheen daghe zoude gheprent hebben eenighe boucken ofte andere zaken die yet zouden inneghehouden hebben contrarie der sententie van onse voors. Moedere der heligher Roomssche Kercke ofte contrarie den placcaten van Zyne Majesteit »¹³. Het spreekt echter vanzelf, dat alleen een vergelijkende studie van de lettertypen, welke door Goltzius, de Clerck en andere drukkers werden gebruikt en deze waarmede de *Historie* werden gedrukt, hieromtrent een afdoend antwoord kan brengen.

A. SCHOUTEET.

1.

1557 Januari 11. — *Meester Gillis vande Weghe, deken van het librariërgild te Brugge, belooft een bedrag van twintig schelling groot aan het voormelde gild in leen af te staan. Van zijn kant verbindt zich het gild dit bedrag in vastgestelde termijnen terug te betalen.*

Den 11^{en} dach van Lauwe 1556 zo was beloofd by meester Gillis vander Weghe¹, deken van den jeghenwoordeghen jaere van den liberariërs, in de presentie van Symon van der Muelene, meester Pieter de Witte², meester Jan Carpentier, Lowys vander Muelene, Pietre de Clerck, als ghildebroeders met meer andre, ter verlegghene de somme van twyntich schellinghen groten ende die te belegghene in rente ten profitte van de voorn. ghilde ende vervoorderynghe van den goddelicken dienste, tusschen dit ende Lichtmesse eerstcommende. Ende in ghebreke van desen bezette zo belove ic meester

(13) Vgl. Document nr. 29.

(1) Identiek met « Gillis vande Weghe, schoolmeestre, oudt 38 jaren of daeromtrent », vermeld in een akte d.d. 2 October 1559. Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 217.

(2) Identiek met « meestre Pieter de Witte, schoolmeestre, oudt 48 jaren of daeromtrent » en met « meester Pieter de Witte, oudt 53 jaeren ofte daeromtrent », respectievelijk vermeld in akten d.d. 14 Januari 1560 en 1565. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nrs. 217, 505, 808.

Gillis vande Weghe den voorn. gildebroeders 't verloop van den voorscreven penninghen up te legghene in proffytte als vooren. Dewelcke voorscreven twyntich schellynghen grooten my de voorn. ghilde rembourseren zal met acht schellynghen grooten tsjaers wanof 't eerste jaer verschenen werdt anno XVe zeven ende vichtich ende alzo telcken jaere achtervolghende tot de vulle betalynghe van twyntich schellynghen grooten. Al zonder fraude.

't Oirconde der waerheden zo hebbe ic dit ondergheteeckent ten jaere ende daghe als boven.

[*Getekend:*] Gillis vande Weghe, Pieter de Clerck, Pieter de Witte, Symon vander Muelen, J. Carpentier.

Burgge, rijksarchief, fonds van de Brugse gilden en ambachten, nr. 207 : *rekeningboek van de librariërs over de jaren 1546-1555*, achteraan.

2.

1557 October 6. — *Op het getuigenis van Cornelis Bernaerts, klerk van de Brugse vierschaar, en Anton de Tollennare, boekhandelaar, verleent de stadsregering van Brugge een certificaat van goed gedrag en vakkennis aan de drukker Pieter de Clerck.*

Ten versoucke van Pieter de Clerck, de prentere van zynen style ende insetene poorter der stede van Brugghe, compareeren in persooene Cornelis Bernaerts, ghezwooren clerck van der vierschaere, oudt 35 jaeren, metgaeders Anthuenis de Thollenare, oudt 36 jaeren, librariër ende bouckvercoopere, ende beede insetene poorters der voors. stede, die wy houden ende reputieren etc., verclaersen by eede warachtich zynde, dat zy over diversche jaeren wel ghekendt hebben ende noch zeere wel kennen den voorn. Pieter de Clerck, prentere, ende wel weten dat dezelve Pieter zekere jaeren ghedient, ghewrocht ende den voors. styl van prenterie gheleert heift ten huuse van wylen Hubrecht de Croock, in zynen levene ghezwooren prentere, ende daertoe by den hove gheadmitteert binnen deser voorn. stede, ende naer den overlydene van denzelven Hubrecht hadde de voors. Pietre daernaer ooc ghewrocht met Catheline Bonduwe, zyne weduwe, tot zoe overleedt deser weerelt, allegierende voor cause van scientie den voorn. Cornelis, dat hy diversche jaeren naer ghebuer gheweist heift ende noch es van den voorn. Pietre de Clerck, zo hy daer te vooren was van den voors. Hubrecht ende zynen wive tot

haerlieder overlydene, ende de voorn. Anthuenis, dat hij ende den voors. wyien Hubrecht waren van één style, zo hy nu ooc es van den voorn. Pieter ende midts dies voors. es zy deposanten metten zelve Pietre goede kennesse ende familiariteyt hebben ende also houden over de warachtichede, dat de voorn. Pietre alhier ghehouden, ghereputeert ende bekent es voor een goet, uprecht man van trouwe ende van eeren, van goeden naeme ende conversatie, doende, exerceerende ende hem gheneerende metten style van prenterie, zo hy voortyts ghedaen hadde binnen den levne van den voorn. Hubrecht ende zynen wive, zegghende ende verclaersende voorts dat zy noynt en hebben ghesien, ghehoort noch gheweten denzelven Pietre berucht noch befaemt te zyne van eeneghe Lutherie ofte heresie, noch van eeneghe andere zaken, daerby men zoude connen of moghen van hem suspitionneren anderssins dan duecht ende eere. By denwelcken dezelve deposanten wel weten ende kennen de voorn. Pieter de Clerck zekerlick ghequalifiert ende capable omme voortaan te doene ende hem te gheneereende metten voorn. style van prenterie binnen der voors. stede, al zonder fraude of arghelist.

[Kanttekening:] Actum 6 in Octobre 1557, present: scepenen Raepe ende Haeuwe.

Brugge, stadsarchief, *fonds van de gilden en ambachten, librariërs* (los stuk).

3.

1558 Mei 18. — *De echtgenoten Philips Coene en Catharina Goetghebeur dragen aan Nikolaas Bondue de eigendom over van de helft van het huis, genaamd « De Synagoge », staande aan de oostzijde van de Peerdestraat te Brugge.*

Sayon, Galle, 18^{en} [Meye 58]. — Phelips Coene ende Cathelyne Goetghebuer, zyn wyf, de voorn. comparanten gherecht by letteren van gifte in de rechte heltscheede van den huuse hiernaer verclaerst, ut patet per chaertere van giften bezeghelt etc. in daten van den 18^{en} daghe van Lau maent 53, gheteeckent J. *Dingne*, cleric van der vierschaere van Brugghe, ons ten dezen ghetoocht 3, ende ghen halm ende wettelicke gifte Clays Bondue, present ende accepte-

(3) De hierboven vermelde akte is gepubliceerd in onze *Documenten betreffende de Brugse drukkers uit de 16e eeuw. IV. Hubrecht de Croock*, in *Handelingen van het genootschap « Société d'Emulation » te Brugge*, tom. LXXXV (1948), blz. 159, nr 26.

rende, van de rechte heltscheede van eenen huuse met datter toebehoort, ghenaeamt *De Synagoge*, staende ten voorhoofde in Cleen Rudderstraetkin by de Goudtbethelsbrugghe, naesten den huuse wylen toebehoorende Anthuenis Bouts, den voorcoopere, ende nu Adriaen vander Beke, met eenen ghemeenen muere ende ghotte an de noordtzyde, an d'een zyde, ende der reye dezer voornoomde stede van Brugghe an de zuudtzyde, an d'andere zyde, achterwaerts streckende totten muere wylen toebehoorende joncvrauwe Jacquemyne, 's heer Willem le Veels weduwe, ende nu denzelven Adriaen vander Beke; met 12 s. par. leenrenten elkers jaers gaende uutten voorn. huuse met datter toebehoort, die men jaerlickx ghelt joncvrauwe Adriane Lems telcken Kersmesse, ende noch belast met 20 s. gr. tsjaers losrente den pennync 18^e, die men ghelt die van Sinte-Wouburghekercke in Brugghe, naer 't verclaers van den brieven danof zynde, c u m garant behouden taillable.

Ib., t.a.p., *protocol van Cornelis Beernaerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1557-1558*, blz. 316.

4.

1558 Mei 18. — *Nikolaas de Bondue en zijn echtgenote, Barbara Lammins, dragen aan Philips Coene de eigendom over van de helft van het huis, genaamd «De Synagoge», staande aan de oostzijde van de Peerdestraat te Brugge.*

Idem scepenen [Sayon, Galle], idem dach [18^{en} Meye 58]. — Claeys Bondue ende Barble Lammins, zyn wyf, erfachtich ende proprietarissen van der rechte heltscheede van den huuse met datter toebehoort hiernaer verclaerst, ut patet per chaertre van gifften in daten 18^{en} Lauwe 53, gheteeckent by den cleric *J. Dingne*, ons ten dezen ghetoocht, ende ghaven halm ende wettelicke ghifte Phelips Coene van der heltscheede van den voornoomden huuse hiervoren verhaelt, c u m garant behoudens taillable.

Ib., t.a.p., *protocol van Cornelis Beernaerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1557-1558*, blz. 317.

5.

1558 October 3. — *Schepenen van Brugge machtigen meester Arnoud Mastaert en Nikolaas de Bondue, voogden van de minderjarige kinderen van Philips Coene en Catharina Goet-*

ghebeur, om bepaalde onroerende goederen, aan hun pupillen toebehorende, te mogen verkopen.

Alle dezelve scepenen [Baenst, burchmeestre, Boullengier, Schietere, Woestine, Reynaert, Halle] ende dach [3^{en} Octobre 1558]. — Meester Aernoudt Mastaert ende Clays Bonduwe, als voochden van de kinderen van Philips Coene by Cathelyne filia Thomaes Goetghebuer, zynen wyve, verzoucken consent omme in de name van de weesen te moghen vercoopen de acht deelen van 9 in de heltscheede van den huusen met zynen toebehoorten, staende ten voorhoofde in de Ghelthustrate an de noordtzyde van diere, met 3 s. 10 gr. landcheins; ende voort noch ghelycke deelen van een eerdere, staende ten voorhoofde up 't Zant by de Bouveriestrate an de westzyde van der strate up den houck van 't Musebaertstraetkin, vooren ofgheloken met eenen houtin glende; voort ghelycke deelen van eender schuere met stroo ghedect, staende achter den voorn. huuse, met 4 d. par. gaende uuten voorn, huuse ende schuere, voort belast 't voorn. huus ende schuere in 30 s. gr. losrente den pennync 18 by 2 distincte rentebrieven, voort de voorn. plaetse belast metten huuse van Alexanders de Boullouingne, voorhoofdende in de Bouveriestrate, in 15 s. 4 gr., daerof 't huus van den voorn. Alexanders alleene 't last draghen moet ende de voorn. plaetse daerof ontlasten; ende dit midts dat an de voorn. parcheelen van huusinghen behouven ghedaen te zyne vele behoorlicke ende noodzakelicke reparatiën, daertoe ooc ghevoucht dat den weesen moedere, dewelcke gherecht es in de wederheltscheede, mede haer vercoopen zal, ten fyne dat al tzelve te bet ghelden zoude mueghen. Ende dit al omme betere etc., zo zylieden voochden etc., ter presentie ende byzine van de voorn. weese moedere, Willem Ghenuaert 4 ende Sebastiaen Crabbe 5, vrienden etc.

Ib., t.a.p., protocol van Cornelis Beernaerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1558-1559, blz. 37-38.

---

(4) Deze persoon is identiek met Willem Genuaert, die omwille van zijn aanhang van het Protestantisme in 1585 voor drie jaar uit de stad Brugge werd gebannen. Vgl. E. I. STRUBBE, *Het verval van het Protestantisme te Brugge na 1584*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. LXVII (1924), blz. 20, 34, alwaar de naam verkeerdelijk Geuvaert staat geschreven.

(5) Voorzeker identiek met « Sebastiaen Crabbe filius Pieters, themmerman, oudt 34 jaeren ofte daeromtrent » en met « Sebastiaen Crabbe, timmerman, oudt 49 jaeren », respectievelijk vermeld in documenten d.d. 8 Mei 1568 en 5 Juni 1585. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nrs. 5624 en 3620.

6.

1558 November 14. — *Schepenen van Brugge geven hun toestemming om de nalatenschap van Philips Coene tussen diens weduwe, Catharina Goetghebeur, en hun beider minderjarige kinderen te verdelen.*

Boullengier, Egghelinck, Woestine, Reyngout, Halle, 14de Novembre [1558]. — Meester Aernoudt Mastaert ende Clays Bondue, als voochden van Copkin 6, Driesekin, Hanskin, Callekin, Maykin, Babekin 7, Gheeraerdinekin ende Tannekin, Philips Coenens kinderen by Catheline Goetghebuer, zynen wyve, de voorn. weesen hoirs ende aeldinghers van de 8 deelen van 9 van alle den achterghelaten goedinghen, mueble ende immueble, bleven ende bevonden ter doot ende overlyden van de voorn. Philips, der weesen vadre was ten tyden als hy leefde, verzoucken consent omme in de name van de weesen te moghen verdeelen, verlycken ende accorderen metter voorn. bezitteghe, der weesen moedre, ende dat up 't inhouden van den gheaffirmeerden state by derzelve weduwe als hedent gheaffirmeert behouden de voornomde voochden ten behouve van de weesen dies hiernaer volcht : Alvooren de rechte 8 deelen van 9 van de helft van eenen huuse met zynen toebehoorten, staende ten voorhoofde in 't Cleen Rudderstraetkin naesten der reye dezer stede 8, belast in 't gheheel met 12 s. par. landcheins ende 20 s. gr. losrente den pennync 18. Voort in ghelycke 8 deelen van 9 van een huus ende plaetse van lan-

---

(6) Deze Jacob Coene is later in het huwelijk getreden met Jacquemine de Meyere, weduwe van Cornelis Vermeere. Hun huwelijkscontract werd op 5 April 1568 verleden in tegenwoordigheid van onze drukker, Pieter de Clerck, en Nicolaas de Bondue, als voogden van de voornoemde Jacob Coene, en van Robrecht vander Beecke en Marie Verlays, vader en moeder van de voormelde Jacquemine Vermeere. Zie : Brugge, stadsarchief, *protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1567-1569*, blz. 164-165. In het jaar 1588 oordeelde hij het veiliger de stad Brugge te verlaten gezien zijn aanhang van het Protestantisme. Vgl. E. I. STRUBBE, t.a.p., blz. 19.

(7) Barbara Coene is naderhand getrouwd met Pieter Kesteloot. Hun huwelijkscontract werd op 25 Mei 1574 verleden in 't bijzijn van Pieter de Clerck, onze drukker, en Jacob Coene, als voogden van de voormelde Barbara, en van Cornelis Kesteloot en zijn vrouw Elisabeth, ouders van de voornoemde Pieter Kesteloot. Zie : Brugge, stadsarchief, *protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1571-1574*, blz. 594-596.

(8) Bedoeld is het huis *De Synagoge*. Vgl. o.m. de hierboven sub 3 medegedeelde akte.

de twelcke een eerdere es, staende ten voorhoofde up 't Zant by der Bouveriestrate, met 3 d. par. in 't gheheele leenrenten ende 20 s. gr. losrenten den pennync 18. Voort in ghelycke 8 deelen van 9 van een stal, staende in de Pant dezer stede an de oostzyde van diere, met 5 s. 10 gr. in 't gheheele landcheins. Voort in ghelycke 8 deelen van 9 van eene rente van 3 l. 7 s. gr. tsjaers losrente, den pennync 18, bezet up een huus, ghenaeamt *De Zwane*, staende in de Noordzantstrate, vallende telcken 9^{en} Novembre ende Meye in elc jaer. Ende voort noch in penninghen de somme van 58 l. 14 s. 4 ½ gr. ; daerinne begrepen 5 l. gr. wezende de helft van 10 l. gr. by Pieter de Clerc, ghetraut hebbende Fransyne Coene, te deser doot inghebrocht ter cause van ghelycker somme de voornoomde Franchyne in advanchemente van haeren huwelicke ghejonnet, over der weesen paert, portie ende deel van den vercochten huuse in de Ghelthustrate, vercochte ende ghepresen huuscateilen, coopmanscepe van coussens, ghereede ghelt, inschulden ende anders, welcke penninghen rusten ende blyven zullen in handen van der weduwe midts zekere van Pieter Backeroete ende Pieter de Clerck, volghende de notoire costumen in ghelycke gheobserveert. Ende hierjeghens zo zal de voorn. weduwe gherecht blyven in d'andere ende wederhelft van de voorn. partyen van huusinghen, renten, insculden ende anders, voort in alle manieren van goedinghen, hoe die zyn of wezen moghen, niet ghezondert noch ghereserveert, daerjeghens ghelast in alle de commeren ende lasten van utsculden, hoe die zyn of wezen moghen, etc. Ter cause van denwelcken de voorn. etc. ende bovenal tghuent dies hiervooren der voorn. weesen toegheleit zyn gheweest, zo zyn de voorn. voochden, in de name van de weesen, tsamen ende respectivelick ghemeene ghebleven in 4 l. 8 s. 3 gr., dewelcke diverssche persoonen ten desen sterfhuuse sculdich zyn ghehouden voor quaet ende ongherighelick, volghende 't verclaers van den gheaffirmeerden state folio ..... ende in tweede capitle dat verclaerst van de quade inschulden. Ende dit al omme etc. zo zylieden etc. present der voorn. weese moedre, Pieter Backeroete ende Pietre de Clercq, vrienden, die daerinne consenteerden.

In kennessen.

Ib., t.a.p., protocol van Cornelis Beernaerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1558-1559, blz. 78-80.

7.

1558 November 14. — *Pieter de Clerck en zijn vrouw Francine Coene, namens hen zelf, alsmede meester Arnoud Mastaert en Nikolaas de Bondue, als voogden van de acht andere nog minderjarige kinderen van wijlen Philips Coene en diens vrouw, Catharina Goetghebeur, verlenen aan deze laatste, als weduwe van de voornoemde Philips Coene, kwijtschelding na verdeling van de boedel.*

Woestine, Halle, idem dach. — *Pieter de Clerc ende Fransyne Coene, zyn wyf, over hemlieden ende voort meestre Aernoud Mastaert ende Clays Bondue, als voocnden van de voorn. kinderen, de voornoomde voochden in de name van de weesen hoirs erde aeldinghers van alle der successie ende verstervenesse, mueble ende immueble, bleven ende bevonden ter doot ende overlyden van de voornoomde Phelips Coene, vadre van de voorn. Fransyne ende weesen ten tyden als hy leefde, ende scolden quicte, byzondere de voorn. voochden, by decrete ende consente als vooren hedent deser date gheconsenteert.*

Ib., t.a.p., protocol van Cornelis Beernaerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1558-1559, blz. 80.

8.

1558 November 14. — *Ter vervanging van meester Arnoud Mastaert, wordt Pieter de Clerck, drukker, aangesteld als voogd over de minderjarige kinderen van wijlen Philips Coene en diens echtgenote Catharina Goetghebeur.*

Pieter de Clerc, prentere, zwoor voochd in stede van meestre Aernout Mostaert, verlaten, te vooren voochd met Clais Bondue, van Gheertkyn, Hannekin, Copkin, Maykin, Ghe-truudt, Tannekin, Callekin ende Gheerardyne, kinderen van Philips Coene by joncvrauwe Catheline Goetghebuer, zyne wive. Actum den 14^{en} in Novembre 58, present : Heede, overzindre, Schietere ende Berghe, sceperten.

Ib., t.a.p., weeskamer van Brugge, aanteeckenboek van eedsafleggingen door voogden over de jaren 1558-1576, blz. 175.

9.

1558 November 21. — *Richard Witheven, kuiper, en Cypriaan de Clerck, nutsenmaker, doen hun eed als voogden van Jan, Joost, Lieven en Margaretha, de vier minderjarige kinderen van wijlen Jacob de Clerck en diens echtgenote Louise Witheven.*

Ricaert Witheven⁹, cuuper, ende Cyprien de Clerc, bonetemaker, [zwoeren] voochden van Hans, Joos, Lieven ende Margriete, kinderen van Jacob de Clerck by Loyse Wittevens, zyne wive. Actum den 21^{en} in Novembre 58, present : vander Muelene, raet, Berghe ende Revaert, scepenen.

Ib., t.a.p., *weeskamer van Brugge, register van aanstellingen van voogden over de jaren 1558-1576*, blz. 128 v., nr. 8.

10.

1559 Januari 26. — *De drukker Pieter de Clerck, voor schepenen van Brugge gedaagd wegens het drukken van een boekje en een liedje zonder toelating, wordt onder borgstelling van vervolging ontslagen.*

Actum present burchmeestere van den course¹⁰, Berghe ende Halle, scepenen, mitsgaders my : Wyts¹¹.

... Pieter de Clerck, boucprentere deser stede, in 't college ontboden wesende ommadat hy gheprent hadde een boukin van den rechte van den prochipapen¹² ende t'anderen tyden een lycke van Calis, zonder consent, zeyde hem 't boukin ghegheven te zyne van mer Aernout Dierix.

[*Kanttekening* :] Ontslighen up cautie juratoire die hy dede in 't voorn. college, maer en was gheen dienare present. Actum den 6^{en} January 1558.

Ib., t.a.p., *Boec van den steene over de jaren 1558-1559*, blz. 51.

(9) Voorzeker identiek met « Rycquaert Withevene, oudt 44 jaeren, vry cupere ende poorter deser stede » en met « Rycquaert Witheve, cupere, dekin van ōen ambochte, oudt 47 jaeren of daeromtrent », respectievelijk vermeld in akten d.d. 17 November 1559 en 6 October 1563. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nrs. 222 en 775.

(10) D.w.z. : de heer Jan Peris, raadsburgemeester.

(11) Bedoeld is de bekende rechtsgeleerde en humanist Gillis Wijts, toentertijd raadspensionaris van de stad Brugge.

(12) Slaat voorzeker op het werkje : *Concordantie ende taxatie angaende den salaris vanden prochiepapen...*, hierboven nader beschreven onder de nrs 1 en 2 van de lijst der bekende drukken van Pieter de Clerck.

11.

1559 Januari 27. — *Het schepencollege van de stad Brugge beslist aan de schout vrijheid van handelen te laten te opzichte van Pieter de Clerck, die zonder vergunning van de overheid heeft gedrukt, en het vicariaat van het bisdom in te lichten, dat dit drukken op last van pastoor Arnoud Dierkens is geschied.*

Eadem [den 27^{en} Januarius 58], alzo mynheere den scouteten verzochte in zyn gheheel te byvene jehens.... 13, prentere deser stede, ommadat hy hadde gheprent, by laste van den prochiepape meester Aernoudt Dierkens, zonder consent van den heere, es hem scouteten gheconsenteert zynen heesch te maken zo hy te rade wert; ende angaende den prochiepape, dat men mynheeren van den vicariate danof advertere.

Ib., t.a.p., *secrete resolutiën van de stadsregering van Brugge over de jaren 1557-1565*, blz. 66 v.

12.

1559 Maart 15. — *Schepenen van Brugge machtigen Richard Withevene en Cypriaan de Clerck, als voogden van Jan, Joost, Lieven en Margaretha, de vier minderjarige kinderen van wijlen Jacob de Clerck en diens vrouw Louise Withevene, om de nalatenschap van de voornoemde Jacob de Clerck tussen diens weduwe en hun beider kinderen te verdelen.*

Schietere, Wostine, Egghelinc, Reynaert, Reingoot, 15^{en} Maerte 58. — Rycquaert Withevene ende Cyperiaen de Clerck, voochden van Jans, Joos, Lieven ende Margriete, Jacop de Clerx kinderen by Loyse filia Donaes Withevene zynen wive, de voorzeyde voochden in de name van den weesen hoirs ende aldynghers van de rechte vier deelen van vyve van den helft van alle den achterghelaten goeden, mueble ende immueble, bleven ende bevonden ter doot ende overlyden van den voorzeyde Jacop de Clerck, der weesen vader, die verzoucken consent omme in de name van den weesen te moghen verdeelen, verlycken ende accorderen mette voornomde Loyse Withevene, der weesen moedere, ende dat up 't inhou-

---

(13) De naam werd niet ingevuld en de daarvoor nodige ruimte bleef blank.

den van den gheaffirmerden state alhier gheaffirmert, behouden de voornomde voochden ten behouwe van de voornomde weesen suver ende nets ghelts by vorme van huutoocoope de somme van veertien ponden 7 s. 3 ½ gr. over den weesen par [sic], porcie ende deel van den ghepresen ende vercochte huuse, ghepresen ende vercochte catheylen, ghereede ghelt ende goede inschulden, welcke rusten ende blyven zullen onder ende in den handen [van der] weduwe midts d'oudenesse ende zekere in ghelycken ghecostumeert. Ende hierjeghens zo zal de voorzeyde besitteghe alleene gerecht byven in een huus met zynen toebehoorten staende ten voorhoofde in den Muelemersch¹⁴, ghenaeamt 't *Sonneken*, an de noordtzyde van dien, belast met 27 s. gr. onder grontrenten ende losrenten; voort in den rechte heltscheede van den eene ende in een 18^{en} del in den wederhelft van den eene huuse, staende up de Wyngaertplatse, an de zuudtoostzyde van dien, belast met 20 s. gr. losrente; voort in alle ander manieren by goedinghen, hoe die zyn of weesen moghen, niet ghezondert noch ghereserveert, ende boven te dies voorseit es, zo zyn de voorzeyde voochden metter weduwe midsgaders Pieter de Clerck ghemeene gherecht ghebleven in 4 l. 18 s. 11 ½ gr., by den staet by 57 artielen staende. Ende dit al omme etc., ten byzyne van Pieter de Clerck ende....

Ib., t.a.p., *protocol van Cornelis Becrnaerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1558-1559, blz. 221-222.*

13.

1559 Maart 15. — *Pieter de Clerck en zijn vrouw Francine Coene, namens hun zelf, alsmede Richard Withevene en Cypriaan de Clerck, als voogden van de vier andere nog minderjarige kinderen van wijlen Jacob de Clerck en diens vrouw Louise Withevene, verlenen aan deze laatste, als we-*

(14) Voorzeker een verschrijving voor *Nieumersch*, zoals ook verder in Document nr 14 wordt aangegeven. Overigens was er in de 16e eeuw geen huis in de Moleneers onder de benaming 't *Zonnetje* bekend, terwijl in de *Nieuwe Meers*, thans *Zonneke Meers* geheten, dit wel het geval was. Aan het huis 't *Zonneke* en wellicht ook aan de aanpalende woonst, *d'Oude Zonnekin* genaamd, dankt de straatnaam *Zonneke Meers* zijn ontstaan. Zie : L. GILLIODTS, *Les registres des « Zestendeelen » ou le cadastre de la ville de Bruges de l'année 1580*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. XLIII (1893), blz. 73, 88, 89 en 161 ; CH. VERSCHELDE, *Etude sur les noms des rues et des maisons de la ville de Bruges*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. XXVII (1875), blz. 293, noot 3.

duwe van de voornoemde Jacob de Clerck, kwijschelding na verdeling van de boedel.

Barradot, Schietere, idem daech. — Pieter de Clerc ende Fransyne de dochtere van Philips Coene, zyn wyf, over hemlieden ende voort de voorseyde voochden in de name van de weesen schelde quite idem bezitteghe midts hebbende de somme [van] 17 l. 18 s. 11 gr. laten etc.

Ib., t.a.p., protocol van Cornelis Beernaerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1558-1559, blz. 223.

14.

1559 Maart 15. — *Louise Withevene, weduwe van Jacob de Clerck, belooft de som van 14 pond 7 schelling 3 denier groot aan de voogden van haar vier minderjarige kinderen uit te keren als aandeel in de nalatenschap van de voornoemde Jacob de Clerck, hun vader.*

Idem schepene, idem daech. — Idem vidua wedt ende belooft idem voochden 14 l. 7 s. 3 gr. of de werde etc., commende ende spruutende etc., *s o l v e r e v e l l e*, cum houdenesse, verbyndt daerinne 't voornomde huus in den Nieuwersch, ghenampt 't *Sunnekin*, omme by ghebreke etc.

Ib., t.a.p., protocol van Cornelis Beernaerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1558-1559, blz. 223.

15.

1559 Juni 20. — *De gezamenlijke erfgenamen van wijlen Philips Coene dragen aan Pieter vanden Berghe de eigendom over van een klein heester, gelegen op 't Zand te Brugge.*

Berghe, Halle, 20 Wedemaent [1559]. — Joncvrauwe Katheline Goetghebuer, als bezitteghe van den sterfhuuse ende achterghelaten goedinghen van Phelips Coene, over huer zelve, voort Pieter de Clerc, als ghetrauwet hebbende Fransyne Coene, Phelips dochter, zyn wyf, over hemlieden, ende voort de voors. Pieter de Clerck ende Clays Bondue, als voochden van Copkin, Hanskin, Drieskin, Kathelinkin, Beernaerdincken, Tannekin, Babekin ende Maykin, 's voors. Phelips onbejaerde kinderen die hy hadde by der voorseyde Kathelyne zynen wive, ende als ten naervolghende zaken dezelve vooch-

den consent ende octroy vercreghen hebbende ter camere van Brugghe by burchmeesters ende scepenen der voors. stede, als uppervoochden etc., u t p a t e t by zeker lettre van consente, staende in 't registryre van C. Beernaerts, clerck etc., in daten van den 3^{en} in Octobre 1558 15, dezelve comparanten respectivelic hoirs ende aeldinghers van alle den achterghelaten goedinghen, mueble ende onmueble, bleven naer 't overlydene van den voornoomden Phelips, ende bydien onder ander gherecht in 't parcheel van huuse ende erve hiernaer verclaerst, ende ghaven halm ende wettelicke ghifte, zonderlinghe de voornoemde voochden by consente ende octroye alsvooren, Pieter vanden Berghe, present ende accepterende ten tytle etc., te wetene : de voorn. weduwe, van de rechte heltscheede, ende alle d'andere voorn. comparanten, van de ander ende wederheltscheede, al van een cleen huusekin ende plaetse van lande, twelcke een eerstre es, met alle de fruitboomen ende anders, staende binnen denzelven hove, staende 't voorn. huus ende eerstre up 't Zand achter den huuse toebehoorende Jan de Quyck, den muntenare, naesten der erve toebehoorende Jan.... 16, fusteynwever, an de noordtzyde an d'een zyde, ende den strate ghenaeamt 't Musemakerstraetkin an de zuudtzyde an d'ander zyde, al in zulcker voughen ende manieren als tzelve parcheel ter date van desen ghestaen ende gheleghen was up der stedelandt van Brugghe, met 4 s. par. elckes jaers gaende uuten voorn. huusekin ende eerstre daer hiervooren ghifte of gheleghen es metgaders uten huuse, toebehoorende Jan de Quyck, ten rechten landcheinse, danof 't huus van den voorn. Jan de Quyck jaerlicx alleene 't last draghen moet ende dit voorn. huusekin ende eerstre danof quyten ende ontlasten, maer altyts blivende in elcanderen verbonden, c u m garrandt behoudens taillable.

Ib., t.a.p., protocol van Bartholomeus Berot, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1557-1560, blz. 392-394.

16.

1559 November 24. — *Als getuige gehoord in het proces tussen Frans Huusheere en Joost Huusheere, hangende voor*

(15) Deze akte staat hierboven afgedrukt onder nr 5.

(16) De hierbij behorende familienaam werd niet ingevuld terwijl een zekere ruimte werd opengelaten voor de gebeurlijke aanvulling.

het stedelijk gerecht te Brugge, legt de drukker Pieter de Clerck de hierna volgende verklaring af.

Pieter de Clerck, prentere, oudt 27 jaren of daeromtrent, oirconde beleedt by den verweerere, up 't 1^e article deposeert by eede warachtich te zyne, dat hy, depositant, t'anderen tyden wel ghekendt heeft wylen Philips Coene, vadere van 's depositants huusvrauwe, ende denzelven Philips dicwils ghezien scriven, hebbende noch onder hem diverssche gheschriften by hem ghescreven, ende overzulx es hem kennelick ende houdt over warachtich dat het handteecken staende onder 't overgheleyde appointment, by hem hedent ghezien, ghescreven es byder eyghen handt van denzelven Philips, accorderende gheheel en al met tzelfs Philips ghescrijfte

Present : de Baers 17, 24 Novembre 1559.

Ib., t.a.p., *gerechtelijke dossiers, nr. 299* : proces tussen Frans Huusheere en Joost Huusheere, 1559.

17.

1564 November 28. — *Jacob vanden Broucke en Christine Huusins, zijn vrouw, dragen aan de drukker Pieter de Clerck de eigendom over van de helft van een huis, staande aan de oostzijde van de Peerdestraat te Brugge.*

Woestine, Nieuwenhuuse, 28 Novembre 64. — Jacob vanden Broucke ende Christincken Huusins filia Rycquaerts, zyne ghezellenede, als erfachtich ende proprietarissen van den parcheele van huuse met datter toebehoort hiernaer verclaert, u t i per ghifte in daten 9^{em} Meye 64, onderteeckent *B. Berot*, clerck etc. 18, die wy scepenen voorseyt ten passeerne van desen zaghen ende hoorden lesen, ende ghaven halm ende wettelicke ghifte Pieter de Clercq, den prentere, present ende accepterende ten tytle van loyalen coope, van der rechter heltscheede van eenen huuse met datter toebehoort, staende ten voorhoofde in 't Cleen Rudderstraetkin by de Goude Bethelsbrugghe, naesten den huuse wylen toebehoorende Adriaen vander Beke ende nu d'heer Pieter Dominicle, met ghemeen en muere ende ghote an de oostzyde 19

(17) Hiermede is bedoeld : Jacob de Baers, schepen van de stad Brugge.

(18) In de protocollen van Bartholomeus Berot, klerk van de vier-schaar van Brugge, die op het Brugse stadsarchief worden bewaard, is er een lacune van 1 September 1563 tot 2 September 1567.

(19) Blijkbaar een verschrijving voor *noordzyde*.

an d'een zyde, ende der reye deser stede an de zuudtzyde an d'ander zyde, achterwaerts streckende totten muere wylen toebehoorende den voorseyden Adriaen vander Beke, ende voort al in zulcker voormen ende manieren als tzelve huus ter date ende passeerne van desen ghestaen ende gheleghen was; met 12 s. tsjaers leenrente gaende uutten voorn. huuse in 't gheheele, die men ghelt joncvrauwe Adriane Lems telcken Kersmesse, ende noch 't voorn. huus in 't gheheele belast met 20 s. gr. den penninck 18, die men ghelt die van Sinte-Wouburghen in Brugghe, s i c u t chartre c u m garant.

In kennessen etc.

Ib., t.a.p., *protocol van Nikolaas vanden Dycke, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1564-1566, blz. 26-27.*

18.

1564 November 28. — *Pieter de Clerck en zijn vrouw, Francine Coene, beloven de som van 34 pond groot aan Jacob vanden Broucke te betalen wegens aankoop van de helft van een huis, staande aan de oostzijde van de Peerdestraat te Brugge.*

Idem scepenen, idem dach. — Idem Pieter ende Fransyne Coene filia Philips, zyn wyf, die wedden ende beloven een voor andere ende elc voor al, up den baerblycxsten van hemlieden beeden, idem Jacob vanden Broucke, present ende accepterende, de somme van 34 l. gr. ofte de waerde daerover in andren payementen, commende over den coop van denzelven huuse, te gheldene ende te betalene dezelve somme den voorseyden Jacop ofte den brynghere van desen, te wetene : 12 l. gr. ghereet ende comptant, voort gheiycke 12 l. gr. Sint-Jansmesse 65 eerstcommende, voort 5 l. gr. te Baefmesse daernaer, ende de restende 5 l. gr. over de vulle betalynghe te Kersmesse daernaer volghende in tzelve jaer 65; daerinne verbindende huerlieder persoonen ende goedynghen, present ende toecommende, waer etc., omme by ghebreke van betalinghe van de voorn. somme ofte eenighe reste van diere dezelve heltscheede van huuse te vercoopen p e r keersbarninghe.

In kennessen etc.

Ib., t.a.p., *protocol van Nikolaas vanden Dycke, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1564-1566, blz. 27.*

19.

1564 December 13. — *Pieter de Clerck en zijn vrouw Francine Coene vestigen een rente van 10 schelling groot 's jaars op de helft van een huis, staande aan de oostzijde van de Peerdestraat te Brugge, ten voordele van Jan Huusenboudt.*

Nieuwenhove, Pardo, idem dach [13 Decembre 1564]. — Pieter de Clerck ende Fransyne Coene, u x o r, als erfachtich ende proprietarissen van der heltscheede van den parcheele van huuse hiernaer verclaerst u t i per gहितte in daten 28 Novembre 64, gheteeckent *N. vanden Dycke*, clerck, ons ten desen ghetoocht, ende bezetteden over hemlieden ende over huerlieder naercommers Jan Huusenboudt, messagier deser stede, present ende accepterende ende zynen naercommers, up de rechte heltscheede van eenen huuse met datter toebehoort, staende ten voorhoofde in 't Cleen Rudderstratken by de Goudebethelsbrugghe naesten den huuse wylen toebehoorende Adriaen vander Beecke ende nu d'heer Pieter Dominicle, met ghemeen en muere ende ghotte, an de noortzyde an d'een zyde, ende der reye der voorseyde stede an de zuudtzyde an d'ander zyde, achterwaerts streckende totte den muere wylen toebehoorende den voorseyden Adriaen vander Beecke, ende voort al in zulcker voormen ende manieren als 't voorn. huus ter daten van desen ghestaen ende ghelegghen was; jaerlicx in 't gheheele belast met 12 s. par. leenrente, die men ghelt joncvrauwe Adriane Lems telcken Kersmesse, ende noch in 't gheheele belast met 20 s. gr. den penninck 18, die men ghelt die van Sint-Wouburghen in Brugghe s i c u t chartre, alze van 10 s. gr. den penninck 18 boven de voorn. lasten te vooren daeruute gaende of de waerde daerovere in andren payementen, te gheldene ende te betalene de voors. rente ten twee termynen binden jare, danof 't eerste halfjaar vallen ende verschynen zal den 13^{en} Wedemaent 65 eerstcommende, ende de wederhelft den 13^{en} Decembre daernaer volghende, ende also allen halfven jare d'een heltscheede totter aflossinghe van diere, die de voorn. comparanten ende huerlieder naercommers doen zullen moghen t'allen tyden als 't hemlieden goetdyncken ende believen zal, elcken penninc omme 18 penninghen daervooren, met al zulcken ghelde ende payemente als ter date van der aflossinghe cours, ghanc ende in buerse vallen zal binden lande ende graefsepe van Vlaendren, behouden talliable.

Ib., t.a.p., *protocol van Nikolaas vanden Dycke, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1564-1566, blz. 35-37.*

20.

c. 1565. — *Posten uit de rekening van de loterij, ingericht door het kloveniersgild van Sinte Barbara te Brugge, houdende uitgaven aan Pieter de Clerck voor het drukken van de loterijkaarten.*

Betaelt Pieter de Clerc, prentere, van 't prenten van tienhondert quaerten ²⁰ te 7 s. 2 d. gr. van der rieme: 3 l. 11 s. 8 gr.

Betaelt Pieter de Clerc van 't prenten van den quaerten van der prorogatie ende van de uutghetrocken prysen

11 s. 8 d. gr.

Ib., t.a.p., *fonds van de gilden en de ambachten, kloveniers, rekening van de loterij, afgehoord op 26 Mei 1566, blz. 4 v., nr. 4.*

21.

1566 Februari 18. — *De drukker Pieter de Clerck en Maarten de Brune doen hun eed als voogden van Jozine, de minderjarige dochter van Olivier Buusinc en Cornelia Preul.*

Pieter de Clerc, prenter, ende Maerten de Brune, j u r a - v e r u n t voochden van Jozine, filia Olivier Buusinc by Cornelia Preul, u x o r , omme by hemlieden naer 't overliden van de weduwe van Jacob Zeebaert, donatresse van 30 s. gr. tsjaers, ten behouve van den voorn. weezen, naer huer overliden te ontfaene. Actum den 18^{en} in Sporcle 65, present : Galle, raet, Spaers, Berghe, scepenen.

Ib., t.a.p., *weeskamer van Brugge, register van aanstellingen van voogden over de jaren 1558-1576, blz. 270 v., nr. 4.*

---

(20) Deze kaarten waren met een houtgravure versierd, waarvoor de tekening werd geleverd door de bekende schilder Pieter Pourbus, zoals blijkt uit de voorgaande posten : « Betaelt Pieter Pourbusse, ter causen van 't maken ende figureren van der quaerte van der loterie up een hout omme by den prentere te snyden midsgaërs te schilderen een quaerte up douc, tsamen : 2 l. 10 s. gr. Item, voor twee stocken omme de voors. quaerte up te rollen : 16 gr. ». Een twintigtal gedrukte loterijkaarten werden daarenboven speciaal versierd (met een gekleurde zoom of omljsting ?) door dezelfde meester Pourbus : « Betaelt Pieter Pourbusse van 't ofsetten van 20 quaerten : 6 s. 8 d. gr. ».

22.

1565 September 2 - 1566 September 2. — *Post uit de stadsrekening van Brugge houdende uitgaaf van veertien schelling groot aan Pieter de Clerck voor het drukken van twaalfhonderd briefjes in verband met de prijsvermeerdering van de haring.*

Pieter de Clerck, prentre, van 't prenten van 1200 briefveken van den upslach van den harinck ter Sluus : 14 s. gr.

Ib., t.a.p., *stadsrekening van Brugge over het dienstjaar 1565 Sept. 2 - 1566 Sept. 2*, blz. 87 v., nr. 4, rubriek : « Uutgheven van ghemeenen zaken ».

23.

1567 Maart 29. — *Pieter de Clerck en zijn vrouw Francine Coene, vestigen een lijfrente van 20 schelling groot 's jaars op de helft van een huis, staande aan de oostzijde van de Peerdestraat te Brugge, ten voordel van Jacob Lievens.*

Idem scepenen [Bueneken, Doorne], idem dach [up den Paeschavent den 29^{en} in Maerte 1567 naer 't wyden van der vonte]. — Pieter de Clercq, den prentere, ende Fransynken de dochtere van Phelips Coene, zyn wyf, welcke comparanten wedden ende beloven up den baerblicxsten van hemlieden beeden, een voor andere ende elck voor al, Jheronimus Morremvael, present ende accepterende ten behouue ende proflyte van Jacob Lievens, de somme van 20 s. gr. tsjaers lyfrente tzelfs Jacob profflyte ende ten lyfve van Adriaen Lievens, zynen zuene, te gheldene ende te betaelne de voorn. 20 s. gr. tsjaers lyfrente telcken halven jaere d'eene heltscheede, danof het 1^e payement ende heltscheede vallen ende verschynen zal den 16^{en} in Ougst 1567 eerstcommende, voorts d'ander heltscheede den 16^{en} in Sporcle daernaer eerstcommende, ende also voorts telcken 16^{en} daeghe van Ougst ende Sporcle d'eene heltscheede 's voors. Adriaen Lievens leven lanck gheduerende ende also langhe als hy leven zal ende niet langhere; verbyndende ende verobligierende daerinne huerlieder persoonen ende goedinghen, meuble ende immeuble, present ende toecommende, zo waer ofte wat plaetsen die ghestaen, ghelegghen ofte bevonden zouden muegghen worden, negheene uuteghesteken noch ghereserveert, al ter eerlicke executie,

ende by spetiale zo verbonden ende hypothequierden de voorn. comparanten daerinne de rechte heltscheede van eenen huuse met datter toebehoort, staende ten voorhoofde in 't Cleen Rudderstrate by de Goudebethelsbrugghe naesten den huuse wylen toebehoorende Adriaen vander Beke ende nu d'heer Pieter Dominicle, an de noordtzyde an d'een zyde, met ghe-meenen muere ende gote, ende der reye deser voors. stede an de zuudtzyde an d'ander zyde, achterwaerts streckende totten muere toebehoorende den voorn. Pieter Dominicle ende voortts in al zulcker vormen ende manieren als 't voorn. huus ter daete ende passerene van desen ghestaen ende ghelegghen was; jaerelicx belast 't voorn. huus, daer hiervooren up de heltscheede upotheque ghedaen es, in 't gheheele in 12 s. par. tsjaers leenrente, die men ghelt joncvrauwe Adriaene Lems telcken Kerstmesse, ende noch 't voorn. huus in 't gheheele belast in 20 s. gr. tsjaers losrente den penninck 18, die men ghelt die van Sinte Wouburghe in Brugghe, zo de letteren van constitutiën danof zynde ten vullen verclaersen; omme by ghebreke van betalinghe van de voorn. 20 s. gr. tsjaers lyfrente in der manieren voorscreven dezelve heltscheede van huuse metten toebehoorten te mueghen doen vercoopen metten uutghaene van der barnender keersse in de weesecamere deser stede, al of dezelve by decreete wettelick ofghewonnen ende ghedecreteert ware; met conditiën, dat de voorn. comparanten ofte huerlieder naercommers, proprietarissen van den voorn. heltscheede van huuse metten toebehoorten, de voorn. 20 s. gr. tsjaers lyfrente oflossen ende zuveren zullen mueghen t'allen tyden als t'hemlieden believen zal, midts uplegghende ende betaelende voor elcken penninck van de voorn. 20 s. gr. tsjaers lyfrente acht penninghen, ende dat by d'eene heltscheede te gadere ende niet min, metten verloo-pe van diere, ende dat met goeden ghevalueerden ghelde volghende de permissie van ons gheduchts heeren munten, behoudens tailliable.

Ib., t.a.p., protocol van Jan Pankoucke, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1566-1568, blz. 64 r. - v.

24.

1567 Mei 28. — *Gillis Salette wordt buitenpoorter van Brugge en gaat zich te Doornik vestigen; hij kiest te dier gelegenheid zijn domicilie ten huize van de drukker Pieter*

de Clerck, die zich tevens borg stelt voor de betaling van de jaarlijkse taze op de buiten de stad verblijvende poorters.

DOORNYCKE. — Gillis Sallette filius Nicolaes, poortere by huwelijk an Jacquemyne Hughe, ingeboren poortresse, hout zyn poorterscip ten huuse van Pietre de Clercq, prentere, wonende beneden 't Peerdebruskin; ende constitueerde hem idem Pietre boorghe voor 6 d. gr. tsjaers over tzelfs Gillis non-residentie. Actum den 28^{en} in Meye 1567.

Ib., t.a.p., register van de buitenpoorters over de jaren 1548-1569, blz. 215 v.

25.

1567 Sept. 2 - 1568 Sept. 2. — Post uit de rekening van het Brugse Vrije betreffende een uitgave van 40 denier groot aan de drukker Pieter de Clerck voor het drukken van vijfhonderd exemplaren van de broodzetting.

Pietre de Clerc voor dat hy ghedruet ende ghelevert heift vyfhondert pasten van den broode omme die allomme te zendene in 't Lant ende appendantsche van den Vryen, ten pryse van acht grooten 't hondert, comt by ordonnantie :

40 d. gr.

Brugge, rijksarchief, fonds van 't Brugse Vrije nr 307 : rekening van 't Vrije over het dienstjaar 1567 Sept. 2 - 1568 Sept. 2, blz. 138 v. nr. 2, rubriek : « Betalinghe ghedaen van diversche partien ende extraordinaire costen die den Lande overghecommen zyn binnen der tyt van deser rekeninghe ».

26.

1568 Sept. 2 - 1569 Sept. 2. — Post uit de rekening van het Brugse Vrije betreffende een uitgave van 7 pond 4 schelling aan de drukker Pieter de Clerck voor het drukken van tweehonderd vijftig boekjes over de gruitbelasting.

Pietre de Clerc, prentere in Brugghe, voor 't prenten ende leveren van tweehondert vichtich boucxkens, inhoudende 't octroy van der Conincklicke Majesteit daerby men van nu voortanne te collectere heift de grute binnen den Lande ende appendantsche van den Vryen, by ordonnantie : 7 l. 4 s.

Ib., t.a.p., *fonds van het Brugse Vrije nr. 308 : rekening van 't Vrije over het dienstjaar 1568 Sept. 2 - 1569 Sept. 2*, blz. 144 v., nr 2, rubriek : « Betaalinghe van diversche partien ende extraordinaire costen die den Lande overghecommen zyn binnen der tyt van dese rekeninghe ».

27.

1570 Juli 20. — *Christoffel Plantijn, prototypograaf van de Nederlanden, verleent een certificaat van voldoende vakken-nis aan de drukker Pieter de Clerck.*

Le 20 Juillet 1570.

Pierre le Clerc, imprimeur, demourant à Guendt [sic], s'estant présenté à moy en la présence de Jehan Verwithaghe et Jehan vanden Driesche, à ce appellés, m'a exhibé ses lettres d'octroy, en datte du 12 Octobre 1558, signées de la Torre, sans qu'il apparaisse au dos qu'il ait fait le serment, et autre attestation de Monsigneur l'Evesque de Bruges et du magistrat de ladicté ville, de sa bonne fame, renommée et vie catholique. Et puis, estant examiné sur le fait de l'imprimerie, a dict avoir aprins ches Hubrecht de Crock, à composer et imprimer environ l'an 1545 jusques à la fin de six ans, et depuis besongné pour compagnon avec autres jusques au temps qu'il s'est mis, selon son dict octroy, à besongner pour soy-mesmes. Et de fait, a monstré par effect sçavoir composer et imprimer, et entend latin et flameng et peu de françois. Et luy ay enchargé de s'adresser à la Cour pour obtenir octroy d'imprimer, et de se gouverner comme il appartient au fait de l'imprimerie.

[Getekend :] Jan Verwithaghen 21.

28.

1569 Sept. 2 - 1570 Sept. 2. — *Post uit de rekening van het Brugse Vrije betreffende een uitgave van 4 pond aan de drukker Pieter de Clerck voor het drukken van achthonderd exemplaren van de broodzetting.*

---

(21) Dit stuk is overgenomen uit *Certificats délivrés aux imprimeurs des Pays-Bas par Christophe Plantin et autres documents se rapportant à la charge du Prototypographe*, publiés par PH. ROMBOUTS, blz. 15-16. Antwerpen-Gent, 1881 — uitgave van de *Maatschappij der Antwerpsche Bibliophilen*, nr. 10.

Pieter de Clerc, ghezworen druckere, ter cause dat hy by laste van mynheeren de burchmeesters gheprent heift acht-hondert billetten van der paste ende ghewichte van den broode, die men besicht omme uuyt te zendene in den ambochten van den platten lande, by ordonnantie :

4 l.

Brugge, rijksarchief, *fonds van 't Brugse Vrije nr 309, rekening van 't Vrije over het dienstjaar 1569 Sept. 2 - 1570 Sept. 2*, blz. 162 v. nr. 4, rubriek : «Betalinghe van diversche partijen ende extraordinaire costen die den Lande overghecommen zyn binnen der tyt van deser rekeninghe ».

29.

1570 November 15. — *Op het getuigenis van kanunnik Joris de Vriese, Cornelis Beernaert, Frans Gammaert en Jacob Jacobs, allen Brugse poorters, verleent de stadsregering van Brugge een getuigenschrift van goed gedrag en zeden aan de drukker Pieter de Clerck.*

Tot verzoucke van Pieter de Clercq, prentere ende poortere deser stede, compareren in persooene heer ende meester Jooris de Vriese, priester ende canueninck van de cathedrale kercke binnen deser stede, oud 60 jaeren, Cornelis Beernaert, oud 47, François Gamaer, 42, ende Jacob Jacobs, oud 50 jaeren, al inwonende poorters deser stede die wy houden voor lieden van eeren, werdich van trauwe ende gheloove in huerlieder depositie, dewelcke hebben verclaerst te wetene : de voorn. heer ende meester Jooris de Vriese in v e r b o s a c e r d o t i s ende d'andere deposanten by solemnelen eede ten helighen daertoe by ons ghemaent zynde naer costume, warachtich te zyne ende zeere wel te wetene dat de voorn. Pieter de Clercq zoowel ten tyden als hy woonde met Eubrecht de Croock, ooc ghezworen prentere binnen deser stede, als daernaer dat hy hem betrocken hebbende ten state van huwelicke, dezelve prenterie overghenomen heeft, hem altyts wel ende eerlick ghedreghen ende ghehadt heeft zo in 't faict van de religie als hem gouvernerende ende reghelende ghelyck een goet kyndt der heligher Roomssche Kercke sculdich ende ghewoone es van doene, als allesins anderssins zonder by hemlieden oynt verstaen ofte verhoort t'hebben dat hy ten gheen daghe zoude gheprent hebben eenighe boucken ofte andere zaken die yet zouden inneghehouden hebben contrarie der sententie van onse voors. Moedere der heligher Roomssche Kercke ofte

contrarie den placcaten van Zyne Majesteit, anders dan dat onlanx dezelve Pieter anghesproken es gheweest ende in hechte van vanghenesse ghelyt by die van Brugghe ommedat hy, zoo zy deposanten verstaen hebben, ghedruct zoude hebben zeker liedeken zonder alvooren daerup vercreghen t'hebben octroy van Zyne Majesteit; allegierende voor cause van scientie alsdat zylieden deposanten vele metten zelven Pieter ghefrequiteert ende over vele jaren zyn ghebuers gheweest hebben, te wetene : de voorn. heer Jooris de Vriese over 20 jaeren, de voorn. Cornelis over thien jaeren, ende de voorn. Jacob Jacobs over acht jaeren, ende François Gamaer over 12 jaeren, zoo zylieden deposanten alsnoch hedent date desen zyn, ende bydien hemlieden dies voors. es wel kennelick zynde soo ooc van al dies voors. es blycken mach duer de attestatiën van heer ende meester Jacob van Pamele, licentiaet in der helighe theologie, ooc canonick van de voorn. cathedrale kercke van Sint-Donaes, metgaders heer François vanden Hove, pastor ende prochiepape van de collegiale kercke van Onser-Vrouwen alhier, beede duer deze onsen lettren ghezeghelt. Van welcken voorn. verclaerssen hebben de voors. Pieter de Clerck gheconsenteert t'zynen verzoucke desen onsen lettren van attestatie omme hem te valideren als naer redene.

In oircontscepen etc.

Ghepasseert present : Damhoudere, Nieuwenhove, scepenen, den 15^{en} Novembris 1570.

Brugge, stadsarchief, *civiele sententiën door scepene van Bruggē gewezen over de jaren 1570-1571* (losse stukken), nr 31.

30.

1570 November 24. — *Advies van de Brugse stadsregering op een request, gericht tot de koning, waarbij Pieter de Clerck om vrijlating en ontslaging van gevangenisstraf verzoekt.*

Hooghe, edele ende moghende heeren, wy bidden oetmoede-lick gherecommandeert te zyne in ulieder goede gratie.

Hooghe, edele ende moghende heren, wy hebben ontfaen de beslotene lettren van Zyne Majesteyt van den 20^{en} deser maent met de requeste ende andere sticx dezelve Zyne Majesteyt ghepresenteert van weghen Pieter de Clercq, alhier ghevanghen, hiermede wederkeerende, by dewelcke Zyne Majesteyt ons last ende beveelt dat, dezelve requeste ende sticx by ons

ghesien ende neirstelicke ghevisiteirt zynde, wy an dezelve Zyne Majesteit ofte an ulieder hoocheden overschryven zouden ons advys op de gratie by den suppliant versocht. Ten welken bevele obtempererende wy hebben de voorscreven requeste ende sticx neirstelicck duersien ende ghevisiteirt ende hoewel wy mids de nieuwicheyt in 's conynx ordonnantiën up 't faict van de prenterie ende de stricte clausulen begrepen in supplants octroy naer het uuytwysen van diere nieuwelick vercreghen niet en hebben cunnen exuseren in pretensse van onsen eede denzelven suppliant aen te tastene ende in vanghenesse te recommanderene te meer dat ooc by 't lyedeken in questie binnen der waerheyt ghenarreirt staet dat de vrouwpersoone up dewelcke tzelve ghedicht es zoude willen meyninghe ghehadt hebben van hiervan ooc te verghevene, nochtans considererende dat tzelve lyedeken behelst simpelick de narratyve van eene nieuwe ende zeer horrible gheschiedenisse hier onlanx ghevallen in materie van beneficie sonder eenichsins te toucherene de Kercke ofte religie dat ooc tzelve lyedeken te vooren elders in diverssche plecken ghedruct hadde gheweest, dat wy voorts verstaen dat dezelve Pieter tzelve ghedruct heeft voor anderstont hy in handen van den heere van Oignyes, hoochbailliu deser stede, hadde ghedaen den eedt daermede 't voorscreven zyn octroy ghelast es, dat hendelynghe de suppliant es altyts gheweest, conforme d'attestatiën by hem overgheleyt, een man met eere, van goede levene, name ende conversatie, noynt achterhaelt gheweest zynde van tot oneere van de Kercke of prejudicie van de catholycke religie yet ghedruct t'hebbene. Ons zoude onder correctie van ulieden hoocheden dyncken dat Zyne Majesteit ..... 22 zoude mueghen jonnen ende accorderen de gratie by hem versocht tzelve nietjeghenstaende ende laetende t'ulieder hoocheden wyse discretie.

Hooghe ende moghende heeren God almachtich zy met ulieden.

Uuyt Brugghe den 24^{en} dach van Novembre 1570.

Ulieder hoocheden onderdanighe ende goetwilleghen dienaers, burchmeesters schepenen ende raeden van der stede van Brugghe.

Hooghe edele ende moghende heeren mynheeren den president ende heeren van den Secreten Raedt 's conynx onsen gheduchten heere.

---

(22) Hierna volgen nog enkele woorden, welke helaas niet meer kunnen gelezen worden wegens beschadiging van het papier.

Ib., t.a.p., *civiele sententiën door schepenen van Brugge gewezen (losse stukken) over de jaren 1570-1571, nr. 53 (minuut).*

31.

1570 December 29. — *Op vertoon van een kwijscheldings-brief, afgeleverd door de koning, beslissen de Brugse schepenen Pieter de Clerck onder bepaalde voorwaarden voorlopig uit de gevangenis vrij te laten.*

Den 29^{en} dach van Decembre 1570.

Naerdat Pieter de Clerc, poortere ende prentere deser stede, hadde 't college van schepenen ghepresenteirt de lettre van remisse hem by der Conincklycke Majesteyt verleent van den fayte ende misuse daerom hy by den schouteten ten steene bevolen hadde gheweest, dezelve lettren ghelost zynde met clause van interrimme ende boete civile ter discretie van mynheeren van den Raede in Vlaendren naer style, zo was dezelve Pieter t'zynen nersteghen versoucke ontslegghen van vanghenesse up belofte van hem in den voorscreven Raedt ten hende van den voorscreven interrimme te presenterene binden tyt by den voorscreven brieven gheprefigeirt ende de ghetaxeirde boete aldaer te betalene ende voorts onder caucie civile totter somme van tweehondert gulden by hem te verbuere indien hy dies in ghebreke ware, dewelcke caucie hy stappans dede met Jacques Coene filius Philips, zyn zwagher, ende François Gammaert, beede poorters ende inwonende deser stede, als borghen ende principale d'een van d'andere ende elck voor al.

Ib., t.a.p., *secrete resolutiën van de Brugse stadsregering over de jaren 1569-1575, blz. 116 v.*

32.

1571 Maart 26. — *In vervanging van David Hansins wordt de drukker Pieter de Clerck aangesteld als voogd over de minderjarige kinderen van Claude de Loingcourtier en Coline de Clerck.*

Pieter de Clerc, prentere, zwoor voochd in stede van David Hansins, fygityf, te vooren voochd met Cypriaen de Clerc, van Joos, Claude ende Joorken l i b r i Claude de Loingcourtier by Colynken de Clerc, u x o r , ende dat alleene omme t'ontfanghene ende defenderene het testament idem l i b r i ghestelt by d'heer Joos van Vlaminpoorte. Actum den 26^{en}

Maerte 1570 vóór Paeschen, present : vanden Berghe, raet, Lem ende Graet, scepenen.

Ib., t.a.p., *weeskamer van Brugge, register van eedsafleggingen door voogden over de jaren 1558-1576*, blz. 60 v., nr. 4.

33.

1571 Juni 2. — *De Raad van Vlaanderen bekrachtigt de invrijheidstelling van Pieter de Clerck en bepaalt de te betalen boete op 12 pond groot.*

Ghesien de letteren van pardoene vercreghen van den coninck by Pieter de Cleercq van zekere mesusen by hem gecommitteert omme interinement, heeft ghedaen dachvaerden den procureur-general, de souverain bailliu van Vlaendren, joncheer Jooris van Themsicke, schout der stede van Brugge, partie gheintresseerde, te compareren ende verclaers pertinent ende 't hof interineert ende condemneert in 12 lb. groot; daer es zekere souffissant.

Prononchié, den 2^{en} Junii 1571.

Gent, rijksarchief, *fonds van de Raad van Vlaanderen, registers serie B, sententiën over 1570 Sept. - 1571 Nov.*, blz. 250.

34.

1572 Sept. 2 - 1573 Sept. 2. — *Post uit de rekening van het Brugse Vrije betreffende een uitgave van 4 pond aan de drukker Pieter de Clerck voor het drukken van achthonderd exemplaren van de broodzetting.*

Pieter de Clerc, druckere, vier ponden parisis ter cause van het drukken van achthondert biljetten dienende totte paste ende ghewichte van den broode, by ordonnantie : 4 l.

Brugge, rijksarchief, *fonds van het Brugse Vrije nr. 312, rekening van het Vrije over het dienstjaar 1572 Sept. 2 - 1573 Sept. 2*, blz. 105 v. nr. 3, rubriek : « Betalynghe van extraordinaire schriften gheschreven ende ghemaect.... binnen der tyd van dezer rekenynghe.... ».

35.

1574 Maart 16. — *Als getuige gehoord in het proces tussen Jacob Coene en Adam de Meyere, hangende voor het stedelijk gerecht van Brugge, legt de drukker Pieter de Clerck de hier-volgende verklaring af.*

Informatie ghehoort ten verzoucke van Jacques Coene, heeschere, jehghens Adam de Meyere, verweerere, d'oirconden ende partye ghedaecht by Buren 23 den 16^{en} Maerte 1573.

.... Pieter de Clerck, prentere, oudt 40 jaeren, oirconde beleet ghelyck den voorgaenden 24, zeght ende verclaerst by eede dat hy deposant goede kennesse hebbende met desen heeschere ende daghelicx t'zynen huuse converserende als zyn zwagher, wel weet dat eenen Jan Morenval 's heeschers huuse commen wonen heeft in Ougst van den jaere 70 ende daer-uute ghegaen ende verhuust te Bamesse 1571 bedraghende ontrent 14 maenden; ende voorder en weet.

Gheëedt, present : Boodt 25; ghedachvaert by Buren den 16^{en} Maerte 73.

Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers* nr. 1630 : proces tusschen Jacob Coene en Adam de Meyere 1573-1574.

36.

c. 1574. — *Posten uit de rekening van de loterij, welke in October 1574 plaats had ten voordele van de Bogardenschool te Brugge, betreffende uitgaven aan Pieter de Clerck voor het smijden en het drukken van de loterijkaart.*

Betaelt Pieter de Clercq, prenter, van ghedruct t'hebbene de quaerten van de voors. loterie, blyckende by zyn billet ende quictantie daerup ghestelt hier overgheleyt, de somme van

3 l. 1 s. gr.

Betaelt Pieter de Clercq, voor 't prenten van vyf riemen pampier te 11 s. gr. de rieme, metgaders 't snyden van bede de vormen omme de quaerten van de loterie 26.... 2 l. 15 s. gr.

(23) Bedoeld is de stadsgarson Vincent vander Bure of vander Beure.

(24) D.w.z. : de voorgaende getuige « Simon du Bois, lynwadier in de Vlaminstrate, oudt 24 jaeren ».

(25) Hiermede wordt bedoeld : Jacob de Boodt, raadsburgemeester van de stad Brugge.

(26) De tekening van de houtsnedden, waarmede de loterijkaart was versierd, werden gemaakt door de bekende Brugse schilder Pieter Pourbus, zoals blijkt uit de hiervolgende post uit dezelfde rekening (blz. 7 v., nr. 6) : « Betaelt Pieter Pouverbusse, schildere, voor bede de patronen huut te treckene up twee nuetelaere barderen : 20 s. gr. ».

Ib., t.a.p., fonds van de Bogardenschool, rekening van de loterij welke in 1574 plaats had 27, blz. 6 v., nr. 3 en blz. 7 v. nr. 7.

37.

1575 Juni 22. — Met toestemming van de Brugse schepenen wordt de nalatenschap van Francine Coene, overleden echtgenote van Pieter de Clerck, tussen haar man en hun beide minderjarige kinderen verdeeld.

La Coste, Despaers, Nieuwenhove, Damhoudere, Riebeke, Nieulandt, Kethele, Baston, 22^{en} Juing 75. — Jacques Coene ende Jan de Clerck, als voochden van Claeys, Pieter, Fransken ende Mayken, de kinderen van Pieter de Clerck die hy hadde by Fransyne Coene, zynen wyve, als hoirs ende aeldinghers van alle der successie ende versterfnesse, muebie ende immueble, als bleven ende bevondent es naer de doot ende overlydene van de voorn. Fransyne Coene, der weesen moeder was ten tyden als zy leifde, biddende ende verzouckende consent omme uiter name van huerlieder weese quite te moghen schelden den voorn. Pieter de Clerck, der weesen vader, als bezitter van 's voorseits Fransyne Coene sterfhuuse, van alle den deele ende successie de voorn. weesen toecommen ende verstorven by den overlydene van huerlieder moeder, midts hebbende ende behoudende ten behouve ende proffyte van huerlieder weese, over de ghereede bate van den voorn. sterfhuuse, de somme van tweentwintich ponden neghen scellinghen neghen penninghen grooten zuver ende net ghelst boven alle comeren ende lasten van den voorn. sterfhuuse, ende tottedien metten bezittere, huerlieder vadere, ghemeene gherecht blyvende in de rechte helft ende in een achthienste deel in de andre ende wederhelft van eenen huuse metten toebehoorten, ghenaeemt *De Synagoghe*, staende an de oostzyde van 't Cleen Rudderstraetkin an den voet van 't Peerdebrughskan daer den bezittere nu innewuende, belast in 't gheheele met 12 s. par. tsjaers leenrente, die men ghelt Jan Baptiste Blauvoet, voorts noch in 't gheheele belast met 20 s. gr. tsjaers losrente den penninck achtene, die men ghelt die van Sinte-Wouborghekercke in Brugghe, voort dese heltscheede noch belast met 10 s. gr. tsjaers den penninck 18,

(27) Deze rekening is in extenso uitgegeven door L. GILLIODTS in zijn *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école Bogarde à Bruges...*, tom. II, blz. 116-127. Brugge, 1899.

die men ghelt heer Jan de Damhoudere, priestere, al volghende 't verclaers van den state by den voorn. bezitter den voochden overghegheven, denwelcken hy hedent deser date by eede gheaffirmeirt heift.

Ghehoort by den college van scepenen 't verzouck van de voorn. voochden, naer dat zy verclaerst hadden by eede dat tzelve was oorboor ende proffyt voor huerlieder weesen ende beter ghedaen danne ghelaten, heeft interponerende zyn decreet, den voorn. voochden gheconsenteirt huerlieder verzouck, ter presentie van Rycquaert Witheven ende Vincent de Beste, vrienden ende maghen van de weesen die daermede inne consenteirden.

Welcken volghende de voorn. voochden scholden quite den voorn. Pieter de Clerck, als bezittere van alle den deele, ghelde ende versterfnesse, mueble ende immueble, als den voorn. weesen toecommen was by den overlyden van huerlieder moedere de somme van 22 l. 9 s. 9 d. gr. ende ghemeene gherecht blyvende in de deelen van den bovenscreven huuse, al zuver boven alle lasten ende commeren van den voorn. sterfhuuse. Daerjehens den voorn. bezitter alleene gherecht zal blyven eerst in de rechte helft van den deelen van huusen boven verclaerst, voorts in alle d'andere ghoedinghen, cattheylen, mueble ende immueble, metsgaders in de inschulden van baten by den gheaffirmeirden staet verclaerst, daerjehens ooc alleene ghelast blyvende in alle de commeren ende lasten van uutschulden, uutinghen ende andere, ooc by denzelven staet gheëxpresseert, van welcken lasten de voorn. bezittere wedde ende beloofde den hoirs te quiten ende indempneren jehghens elcken al zonder fraude.

In kennessen.

Ib., t.a.p., protocol van Jan Spetael, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1573-1576, blz. 378-379.

38.

1575 Juni 22. — *De drukker Pieter de Clerck belooft de som van 22 pond 9 schelling 9 denier groot, uitkoop prijs van de roerende nalatenschap zijner echtgenote, aan de voogden van zijn minderjarige kinderen uit te keren zodra deze er hem zullen om verzoeken.*

Damhoudere, Baston, idem dach. — Idem Pieter de Clerc, prentere, welke comparant wedde ende beloofde idem vooch-

den ten behouwe van huerlieder weesen de somme van 22 l. 9 s. 9 d. gr. solvit volo cum houdenesse, com-mende ende spruutende dezelve penninghen ter cause van de ghereede bate van de voorn. weese moeders successie ende versterfnesse, f i d e s Rycquaert Witheven ende Vincent de Beste, d'een voor d'andere ende elc voor al.

Ib., t.a.p., *protocol van Jan Spetael, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1573-1576, blz. 380.*

39.

1575 November 14. — *Jan de Clerck en Jacob Coene, als voogden van de minderjarige kinderen van Pieter de Clerck bij wijlen Francine Coene, zijn vrouw, de voormelde Jacob Coene en Pieter de Clerck, als voogden van de weeskinderen van wijlen Philips Coene bij diens echtgenote Catharina Goetghebeur, alsmede dezelfde Jacob Coene en Thomas Dhoyere, als voogden van de minderjarige kinderen van Andries Coene bij wijlen zijn vrouw Jacquemine Dhoyere, worden door schepenen van Brugge gemachtigd om de respectieve aandelen van hun pupillen in de eigendom van een huis, gelegen aan de oostzijde van de Peerdestraat te Brugge, te mogen verkopen.*

Themsekin, Anchemant, Volden, Sproncholf, Riebeke, Baes, Mastaert, Bruecq, 14 Novembre [1575]. — Compareren in 't ghemeene college van scepenen als uppervoochden etc. Jan de Clerc ende Jacques Coene, zelversonder, als voochden van Clay, Franskin, Pierkin ende Maykin, kynderen van Pieter de Clerc by Fransine Coene, zyn wyf; voort de voors. Jacques Coene ende Pieter de Clerc, als voochden van Catheline, Gheeraerdine ende Tannekin, kynderen van Philips Coene by Catheline Goetghebuer, zynen wyve; ende voort de voors. Jacques ende Thomas Dhoyere d'oude, als voochden van Andriezekin ende Catelinkin, kinderen van Andries Coene by Jacquemykin Dhoyere, zynen wyve; vertooghende hoe de voorn. weesen gherecht waren te weten : de kyndren van Pieter de Clerc in een vierendeel ende de helft van een 18° deel in de helftscheede, voort de twee kynderen van Andries Coene tsamen in de helft van een 18° deel in de helft ende voort de drie kyndren van Phelips Coene elc in een 18° deel in de helftscheede, al van eenen huuse met datter toebehoort staende ten voorhoofde in 't Cleen Rudderstratkin by

de Goudebethelsbrugghe naest de reye deser stede, jaerlicx in 't gheheele belast met 12 s. par. leenrente ende 20 s. gr. den penninck achtene, ende bovendien d'een helft van den voors. huuse annegaende de voors. Pietre de Clerc met zyn kyndren in 10 s. gr. tsjaers den penninck 18, verzouckende consent omme metten andren partionniers tzelve huus te moghen doen vercoopen metten stocke ende den cooper van dien danof ghifte te gheven, met belofte van garande naer costumen, overmidts dat tzelve huus staet te grooten coste van reparatiën ende dat de deelen van de voors. weesen zee-re cleene zyn zo datter letter bate of comt, omme de pennin ghen danof commende t'employeren in renten of anders ten meesten oorboor van de voors. weesen.

Ghehoort etc. gheconsenteert, present de voorn. Cateline Goetghebuer, v i d u a Philips Coene, ende Andries Coene, vrienden ende maghen etc.

Ib., t.a.p., *protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1574-1576, blz. 263-264.*

40.

1575 April 21 - November 14. — *Jan de Clerck, portier van de Boeveriepoort, en Jacob Coene, goudsmid, doen hun eed als voogden van Nikolaas, Pieter, Frans en Maaiken, de vier minderjarige kinderen van de drukker Pieter de Clerck bij diens vrouw, wijlen Francine Coene. Naderhand doen zij bij de weeskamer van Brugge aangifte van het moederlijk versterf van hun pupillen.*

Jan de Clerc²⁸, poortier van de Bouveriepoorte, ende Jacques Coene, goutsmet, zwoeren voochden van Claykin, Pierkin, Franskin ende Maykin, kinderen van Pieter de Clerc, den prentere, by Fransine filia Philips Coene, uxor. Actum den 21 April 75 naer Paeschen, present : Despaers ende van Male, scepenen.

De voorn. kinderen deelen by den overlidene van de mœdere : eerst in ghelde de somme van tweentwintich ponden neghen scellinghen neghen grooten, ende voorts bliven ghe-meene gherecht metten besittere, huerlieder vadere, in de

(28) Jan de Clerck werd in de hoedanigheid van voogd over de minderjarige kinderen van Pieter de Clerck op 7 Mei 1585 vervangen door Richard Witheven. Vgl. Brugge, stadsarchief, *register van wezen-gooderen van Sint-Donaaszestendeel over de jaren 1553-1651*, blz. 127 v.

rechte heltscheede ende in een achtienste deel van de wederheltscheede van eenen huuse, ghenaeamt *De Sinagoghe*, staende an de oostzyde van 't Cleen Rudderstraetkin an den voet van 't Peerdebrugskén, belast in 't gheheele met 12 d. gr. leenrente ende 20 s. gr. tsjaers den penninck achtiene, ende voorts d'heltscheede van desen sterfhuuse alleene belast met 10 s. gr. tsjaers den penninck 18, al volghende de verdeelinghe ghepasseert tusschen den vadere ende de voorn. voochden up den 22^{en} Wedemaent 1575, clerc : *J. Spetael*, ten desen ghesien.

Tsidert 't passeeren van de voorn. verdeelinghe zo es tot profite van de voorn. kinderen ghecocht eene rente van 30 s. gr. tsjaers den penninck zestiene up twee huusen, één wuensstē zynde, twelcke voormaels was de herberghe *De Zwane*, staende an de zuudtzyde van de Noortzantstrate, toebehoorende Jacob Jansins, daarmede zy vuldaen ende ghefurniert zyn van de voorn. somme van 22 l. 9 s. 9 d. gr.; de besettinghe es in daten van den 5^{en} Novembre 1575, clerc : *J. Spetael*.

Ib., t.a.p., *register van weezengoederen van het Sint-Donaaszestendael over de jaren 1553-1651*, blz. 127 v.

41.

1575 November 18. — *De drukker Pieter de Clerck, die zich te Gent is gaan vestigen, wordt als buitenpoorter van Brugge ingeschreven.*

Ghendt. — Pieter de Clercq, prentere, inghebooren poortere, hout zyn poorterscip ten huuse van Jan de Clercq, portier van de Bouveriepoorte, die hem ooc borghe constitueerde voor 6 gr. tsjaers over tzelfs Pieters non-residentie. Actum den 18^{en} Novembre 1575.

Ib., t.a.p., *register van de buitenpoorters over de jaren 1570-1620*, blz. 92. — In margine werd naderhand bijgeschreven : « † Doot ».

42.

1576 Februari 14. — *De gezamenlijke eigenaars van de drie vierden van een huis, gelegen aan de oostzijde van de Peerdestraat te Brugge, dragen hun respectieve aandelen in de eigendom over aan Catharina Goetghebuer, weduwe van Philips Coene en bezitster van het andere vierde.*

Anchemant, Mastaert, 14 Sporcle 76 s t y l o n o v o. — Dat quamen voor ons als voor scepenen Pieter de Clerc, over hem ende als machtich ten zaken hiernaer verclaerst over joncvrauwe Adriane Teysens, zyn wyf, also ons scepenen dat bleeck by eender procuratie ghepasseert onder den zeghel van zaken der stede van Ghent in daten van den 10^{en} daghe van Sporcle laetstleden, gheteeckent *Prisbier*; voort Jacop Coene ende Jan de Clerck als voochden van Claeÿ, Franskin, Pierkin ende Maykin, de kyndren van den voors. Pieter de Clerc die hy hadde by Francine Coene, zynen wyve; voort de voors. Jacop Coene ende Jacquemyne Meyers, zyn wyf, over hemlieden; voort Andries Coene, wedeware, over hem zelve; voort de voors. Jacop Coene ende Thomas Dhoyere, als voochden van Andriezekin ende Cathelinkin, de kyndren van den voors. Andries by Jacquemyne Dhoyere, zyn wyf; voort Everaert Bina ende Marie Coene, zyn wyf, voort Pietre Kersteloet ende Barbara Coene, zyn wyf, voort de voors. Jacop Coene, als machtich ghemact zynde ten zaken navolghende van Jan Coene ende Magdaleene, zyn wyf, also ons scepenen dat bleeck by eender procuratie ghepasseert voor notaris ende oorconden der stede van Andworpen in daten van den 7^{en} December 75, onderteekent *A. van Hoorne* daermede de navolghende acceptante tevreden was, ende voort de voorn. Jacop Coene ende Pietre de Clerc, als voochden van Catheline, Gheeraerdynne ende Tannekin, de kyndren van Philips Coene by Catheline Goetghebuer, zynen wyve, welke voorn. comparanten, elc in de qualiteyt als boven, zonderlinghe de voorn. voochden ten zake navolghende consent hebbende van den ghemeenen college van scepenen deser stede als uppervoochden van allen weesen onder hemlieden resorterende ende behoorende, blyckende by denzeÿven consente in daten van den 14^{en} Novembre 75, staende in 't registre van Cornelis de Rudder, ghaven halm ende wettelicke ghifte joncvrauwe Cateline Goetghebuer, wedewe van Philips Coene, present ende accepterende ten tytele van loyalen coope, te weten: eerst de voorn. Pieter de Clerc metten voochden van zyne kynderen van der eender heltscheede, ende voort dezelve Pietre ende dezelve voochden met alle d'andere comparanten, elc zoverre als t'hem anghync, tsamen van een vierendeele, makende de drie vierendeelen al van eenen huuse met datter toebehoort, staende ten voorhoofde in 't Cleen Rudderstratkin by de Goudebetelsbrugghen, danof 't ander vierendeel de voors. weduwe van te vooren competeerde, naesten der reye deser stede an

de zuutzjde, ende den huysse wylen toebehoorende Adriaen vander Beke daernaer Pietre Dominicle an de noortzyde an d'ander zyde, achterwaerts streckende totten muere wylen toebehoorende de voorn. Adriaen vander Beke, ende voort in zulcker vormen ende manieren als tzelve huus ter date van desen ghestaen ende ghelegghen was, 't voors. huus jaerlicx in 't gheheele belast zynde met 12 s. par. leenrente, die men ghelt joncvrouwe Adriane Lems telcken Kersmesse, ende noch met 20 s. gr. tsjaers den penninck 18 ooc in 't gheele daeruute gaende, die men ghelt die van Sint-Wouburghenkercke in Brugghe, ende bovendien d'een helft van den voorn. huuse, commende van den voorn. Pietre de Clerc ende zyn kynderen, noch alleene belast in 10 s. gr. tsjaers den penninck 18, die men ghelt naer 't verclaers van de brieven danof zynde cum garant elc zoverre als 't hem anghaet. Ende es te wetene dat de voorn. Pietre de Clerc alleene gherecht was in de helft van den voorn. huysse by ghifte in daten van den 28^{en} Novembre 64, onderteekent *Dycke* ende alle de voorn. comparanten tsamen in 't een vierendeel van den voorn. huuse by den doot van Phi ips Coene, huerlieder vadere, also tzelve de acceptante kennelic was.

In kennessen etc.

Ib., t.a.p., *protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1574-1576*, blz. 325-327.

43.

1576 Februari 16. — *Jan de Clerck en Pieter de Clerck, namens hen zelf, de voormelde Jan de Clerck en Pauwels Guyot, als voogden over Hansken, de zoon van wijlen Lieven de Clerck en diens vrouw Jacquemine Guyot, de genoemde Jan, Pieter en Lieven de Clerck zonen uit het eerste huweljk van wijlen Louise Witheven met Jacob de Clerck, alsmede Vincent de Beste, weduwnaar van Louise Witheven, regelen de verdeling van de nalatenschap onderscheidenlijk van hun moeder en van zijn vrouw.*

Idem scepenen [Anchemant, Mastaert], 16^{en} Sporcle 76. — Compareren Jan de Clerc, over hem zelven, voort Pieter de Clerc, ooc over hem zelven, ende voort de voors. Jan de Clerc ende Pauwels Guyot, als voochden van Hanskin, 't kynt van Lieven de Clerc dat hy ghehadt heeft by Jacquemyne Guyot, zynen wyve, als hoirs ende aedinghers van de drie deelen

van viere van den achterghelaten goedinghen, mueble ende immueble, bieven ende bevonden naer de doot ende overlydene van Loyse Witheven t'hueren overlydene 't wyf was van Vincent de Beste, welcke comparanten, zonderlinghe de voorn. voochden ten zaecten navolghende consent hebbende van overziendere ende scepenen van weesen deser voors. stede als uppervoochden van allen weesen onder hemlieden resor-terende, alzo ons scepenen van kennelick was, scholden quyte den voorn. Vincent de Beste als bezittere van den sterfhuuse ende achterghelaten goedinghen van de voorn. Loyse Withevene, ende dat up den staet van goede by denzelven Vincent inne gheschriften ghedaen stellen ende als hedent voor de voorn. overziendere ende scepenen van weesen by zynen eede gheaffirmeert ende gheveriffiert, van alle den deele, goede, successie ende verstervenesse, mueble ende immueble, als de voors. comparanten verstorven, ghebuert ende toecommen zoude moghen wesen by der doot van de voorn. Loyse Witheven, 's voorseyts Jans ende Pieters moedere, ende de voorn. weese grootevrauwe was ten tyden als zy leefde, ende voort van allen andren heesschen, commende ende sprutende etc., midts by de voorn. comparanten naer raete van huerlieder voorn. successie metten voorn. bezittere ghemeene gherecht blivende eerst in twee lynen achtien roeden lants liggende in de prochie van Coolkercke ghemeene ende onverdeelt in een meerder partie van lande met Jan Loys ende meer andere, voort in 9 l. gr. die Lieven Rups den voorn. sterfhuuse schul- dich es reste van den coope van de helft van eenen huuse, ghenaemt *Den Witten Gans*, staende te betalen by twee pon- den grooten telcken Kersmesse, voort noch in zes ander par- tien van inschulden in den voors. staet verclaerst gherekent voor goet, te wetene Jacquemyne de wedewe van Lieven de Clerc 20 s. gr., item Jan Datens van gheleenden ghelde 12 s. gr., item Jan Loys van lantpachte 10 s. 6 gr., item Jacop van Stercxels 10 s. gr., item Jan..... 12 s. gr., ende Caerle Puppe 9 s. gr., bedraghende tsamen 3 l. 13 s. 6 gr., ende voort noch in vivenvichtich partijen van inschulden in den voors. staet ooc verclaerst, gherekent voor ongherighelic, bedraghende ter somme van 3 l. 12 s. 7 gr.; blyvende daerje- ghens de voorn. hoirs ghelast in 't furnissement van den testamente by den voorn. Loyse ghemact, bedraghende 30 s. gr., ende tottedien den voors. bezittere toe te legghen de somme van 27 gr. over d'helft van 4 s. 6 gr. die de lasten van den voorn. sterfhuuse meer bedroughen dan de ghereede

bate van dien ; ende jehens tguent dies voors. es zo bleef de voorn. bezittere metten voors. hoirs ooc ghemeene gherecht in de bovenghenoomde partie van lande ende inschulden ende voort alleene in alle den andren manieren van goedinghen, als ghereet gheit, catteilen ende anders ten voorn. sterfhuuse bevonden, ende ooc alleene ghelast in alle de schulden ende lasten van denzelven sterfhuuse in den voors. staet verclaerst, midts hebbende van de voorn. hoirs 27 gr. als boven, van welcke voors. lasten de voorn. bezittere wedde ende beloofde den voors. hoirs te quyten ende indempneren jehens elcken.

In kennessen.

Ib., t.a.p., *protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1574-1576, blz. 329-331.*

44.

1579 December 19. — *Schepenen van Brugge verlenen toelating aan de voogden van de minderjarige kinderen van Pieter de Clerck en diens eerste vrouw, wijlen Francine Coene, om het bezit van hun pupillen met 4 pond groot te mogen verminderen.*

Actum den 19^{en} Decembre 79, present : Houtvelde ende Schietere, scepenen, ende Drael, raet.

Gheautoriseert Jan de Clerc ende Jacques Coene, als voochden van de kindren van wilent Pieter de Clerc, den prentere, te verminderen 't weese goet van dezelve kindren van der somme van 4 l. gr. eens omme daermede te betalene ende rembourserene de weduwe van Philips Coene, grootevrouwe van de voorn. kindren, van dies zou voor de twee outste kindren verschoten heeft binden tyt van vier jaren volghens de specificatie ten desen ghesien ende dat mits de belofte die de voorn. voochden deden alsdat de voorn. kindren ende sonderlinghe 't joncste, wesende maer zeven jaren oudt, voortan by den vrienden beschicht ende onderhouden zullen werden zonder voordere minderinghe van den voorn. goede.

Ib., t.a.p., *weeskamer van Brugge, feriën over de jaren 1576-1580, blz. 155 v.*